

İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA)

BALKANLAR'DA İSLÂM MEDENİYETİ
ULUSLARARASI ÜÇÜNCÜ SEMPOZYUM TEBLİĞLERİ

Bükreş, Romanya / 1-5 Kasım 2006

İstanbul 2011

LOZAN'DAN GÜNÜMÜZE BATI TRAKYA'DA AZINLIK OKULLARINDA İKİ-DİLLİ EĞİTİM

*İbrahim Kelağa Ahmet**

Giriş

Bu tebliğde Yunanistan'ın Batı Trakya bölgesinde yaşayan, Lozan Antlaşması ile (1923) azınlık statüsü kazanan ve Yunanistan'ın topraklarında varlığını tanıdığı tek resmi azınlık olan Türk azınlığın okullarındaki ikidilli eğitim ele alınmaktadır. İlk olarak Batı Trakya'nın Osmanlı egemenliğine girmesi ve bu bölgede yaşayan Türklerin azınlık durumuna geliş sürecine ana hatlarıyla değinilecek ve ardından Türk azınlık okullarındaki (Türkçe -Yunanca) ikidilli eğitim modelinin Lozan'dan günümüze izlediği süreç, ikidilli azınlık eğitiminin değişkenleri, azınlık eğitiminin yasal statüsü, uygulanan modele ve genel olarak azınlık eğitime yönelik olarak Yunanlı eğitimci ve araştırmacıların yaklaşımı ve azınlık eğitiminin bugünkü (2006) durumu irdelenecektir.

1. Batı Trakya'da Türklerin Azınlık Durumuna Geliş Süreci

Batı Trakya Yunanistan'ın idari bölgelerinden biridir. 8578 kilometrekarelik dar bir şerit halinde uzanan bölge üç ilden oluşmaktadır. En doğuda Evros (merkezi Dedeağaç/Aleksandroupoli), ortada Rodopi (merkezi Gümülcine /Komotini) ve en batıda Ksanthi¹ (merkezi İskeçe/Ksanthi) bulunmaktadır. Burası yerel yönetim reformundan sonra oluşturulan Doğu Makedonya- Trakya Bölge Yönetiminin bir parçasıdır. Bölge Yönetimine bağlı Kavala ve Drama illeri ise Makedonya bölgesinde bulunmaktadır. Batı Trakya olarak nitelenen bölge doğuda Meriç Batıda Karasu nehirleri, kuzeyde Rodop dağları ile Bulgaristan'dan ayrılmıştır ve güneyden ise Ege denizi ile çevrilmiştir. Lozan Antlaşması eki olarak kabul

* Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Çağdaş Yunan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Başkanı

¹ Burada illerin Yunanca adları yazılmıştır. Evros- Meriç, Rodopi- Rodop, Ksanthi-İskeçe'dir.

edilen ve 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanan “*Rum ve Türk ahalinin mübadelesine dair mukavelename ve protokol*” uyarınca İstanbul Rumları ve Batı Trakya Türkleri dışındaki iki ülkedeki bütün Müslüman ve Ortodoks Hıristiyanlar mübadeleye dahil edildi (Eren, 1997 s.62 ve Tsitselikes, 1996 s. 279).

Batı Trakya bölgesi 1363 tarihinde Osmanlı topraklarına katılmıştır ve hemen ardından bölgeye Anadolu'nun Konya, Aydın, Balıkesir illerinden önemli oranda Türk nüfusu nakledilmiş ve bölgenin Türkleşmesi sağlanmıştır (Halaçoğlu, 1993 s.674 ve Balkaç, 2002 s.470). Bölgeye 1363'ten önce de Anadolu'dan bazı Müslüman Türk boylarının Bizans hizmetinde paralı asker olarak gelip yerleştiği bilinmektedir (Balkaç, 2002 s.470 ve Eren, 1997 s.16)². Ancak bölgede Türk egemenliğinin başlangıç tarihi olarak 1363 kabul edilmektedir. Bu tarihten 1913 yılına kadar bölge 550 yıl kadar Türk toprağı olarak kalmıştır.

Batı Trakya'ya Fatih'ten sonraki Tapu Tahrir Defterleri Batı Trakya'daki Türk yerleşmesi hakkında önemli veriler içermektedir. Özellikle vakıf kayıtlarından bölgenin ilk sahipleri ve bunların hangi dönemde iskan edildiği anlaşılmaktadır. Halaçoğlu'nun (1993 s.679) Osmanlı kayıtlarına dayanarak verdiği bilgilere göre Bölgede 1530'a kadar toplam nüfus olan 40.131'in % 89.73'ünü Müslüman Türkler, %10.27'sini ise gayr-i Müslimler oluşturmaktadır. 1530 yılında bu oran gayri Müslimler lehine değişme göstermiş ve toplam nüfus 82.269'a yükselirken bunun %76.29'u Müslüman Türklere, %23.71'i ise gayri Müslimlerden oluşmaktadır. Halaçoğlu bu değişimi nüfusun doğal artışının yanında Anadolu'nun tamamıyla Osmanlı yönetimine geçmesi sonucunda buradan Hıristiyan unsurların bölgeye nakledilmelerine bağlamaktadır.

Batı Trakya Türk idaresine geçmesinden itibaren Osmanlı yönetim yapısında Rumeli Eyaleti içinde yer almıştır. Batı Trakya 1.Balkan Savaşı sırasında ilk defa Bulgarların işgaline uğramıştır. Bulgarlar bölgeyi ele geçirmelerinin hemen ardından Batı Trakya'yı Bulgarlaştırma hareketine girişmişler hem Müslüman hem de Hıristiyan nüfusa karşı baskılara girişmişlerdir (Tsioumes,1994 s.2). Savaşın ardından gerçekleştirilen Bükreş Antlaşması ile (10 Ağustos 1913) bölge Bulgaristan'a bırakılmıştır.

Bulgarların Batı Trakya bölgesinde Türklere karşı giriştikleri baskıların artması üzerine Edirne'de bulunan Türk akıncı müfrezelerinden düzensiz birliklerin

² Eren (1997 s. 16) Gümülcine'de bir mezarlıkta 1185 tarihli bir mezar taşının varlığını kendi tanıklığı ile aktarmaktadır.

kumandanı Eşref Kuşçubaşı'nın yönetiminde bir birlik Enver Bey'in talimatıyla Edirne'den Batı Trakya'ya gönderilir. 116 kişiden oluşan bu gönüllü grubu Bulgarlara karşı Türkleri organize eder ve Bulgar güçleri ile çatışır ve bugünkü Bulgaristan'ın güney bölgesini oluşturan Rodoplarla yine bugün Yunanistan'ın Batı Trakya bölgesini oluşturan alanı ve Makedonya'nın Struma nehrine kadar olan bölgeyi kontrolleri altına alarak Geçici Batı Trakya Hükümetini kurarlar (Eren, 1997 s.38; Halaçoğlu, 1998 s.681; Balkaç, 2002 s.471 ve Tsioumes 1994 s.4). Hükümet Başkanı olarak Müderris Salih Efendi seçilir³, Savunma Bakanlığına da Süleyman Askeri Bey getirilir. Yunanlıların elinde olan Dedeağaç'ın da alınması ile geçici hükümet bağımsızlığını ilan eder. Devletin yeşil siyah ve beyaz renklerden meydana gelen bayrağı İskeçe, Gümülcine ve Dedeağaç'taki resmi binalara çekilir ve Hükümet Samuel Karaso adlı bir Musevi'ye resmi Batı Trakya ajansını kurdurur ve Türkçe Fransızca Indépendant adlı bir gazete çıkarmaya başlar. Batı Trakya'da bunlar olurken İstanbul'da Osmanlı Devleti ile Bulgarlar arasında yapılan görüşmeler sonunda 29 Eylül 1913 tarihli İstanbul Antlaşması ile Batı Trakya Bulgaristan'a bırakılır ve Antlaşmanın gereklerini yerine getirmek ve bölgenin Bulgarlara teslimini sağlamak üzere Albay Cemal (sonra Cemal Paşa) Dedeağaç, Gümülcine ve İskeçe'ye gider. Bunun üzerine Batı Trakya Hükümetini kuranlar İstanbul'a dönerler. Doğal olarak bu gelişmeler halkta büyük bir üzüntü yaratır ve bu bağımsız devletin ömrü 58 gün gibi kısa bir sürede sona erer.

Bu sonuca nasıl gelindiği ve neden bu bölgenin bu kadar kolay bir şekilde Bulgarlara bırakıldığı konusunda tarihçiler değişik yorumlar yapmaktadır (Eren, 1997 s.42).

I. Dünya Savaşında Bulgarların yenilgisi ve müttefiklerle anlaşma imzalamaları üzerine Batı Trakya'nın kontrolü müttefiklere geçti. Bölgede öncelikle kontrolü Fransız askerleri ele geçirmiş bu güce Yunanlıların katılma isteğine Fransızlar

³ Batı Trakya'nın tarihi ile ilgili varolan Türk kaynaklarında geçmeyen bir bilgiyi Yunan kaynaklarına dayanarak aktarmak gerek. Buna göre (Tsioumes 1994 s.5 vd) Batı Trakya üç yönetim bölgesine ayrıldı ve Gümülcine bölgesinin sorumlusu ve aynı zamanda Hükümetin Başkanı Türktü diğer iki bölgenin sorumluları ise Yunanlı idi. Kurulan Hükümet destek aramak amacı ile Türk ve Rumlardan oluşan bir heyet oluşturarak İstanbul'a gelir ve burada o dönemin güçlü ülkelerinin büyük elçileri ile de görüşmeye çalışırlar. Fransız, Rus ve Avusturya elçileri ile görüşürler. İngilizler ise görüşmeyi ret ederler ve Bulgar İdaresini tanımalarını onlara tavsiye ederler. Türk Hükümeti bu temsilcilere gayri resmi olarak kendilerini destekleyeceklerini bildirirler. Ancak güçlü devletlerin Bulgaristan'a Ege Denizine çıkış sağlamada ısrarcı olmaları Osmanlı Devletini uzlaşmaya ve Batı Trakya'yı feda etmeye zorlamıştır.

izin vermemişlerdir (Tsioumes 1994 s.9). Savaş sonrası Bulgaristan imzaladığı Neuilly Antlaşması ile Batı Trakya'daki egemenlik haklarından Müttefik Devletler lehine feragat ederek ve bölgenin kaderi ile ilgili alınacak kararları peşinen kabul ettiğini belirtmişti.

I. Dünya Savaşı daha sürerken Halaçoğlu'na göre 30 Temmuz 1915 tarihinde Yüzbaşı Fuat Balkan'ın yönetiminde Drama'da Batı Trakya Kurtuluş Komitesi kurulur. Daha sonra kendisinin İstanbul'a çağırılması üzerine bu çaba yarım kalır. Mondros Mütarekesinin imzalanmasından sonra İstanbul'da 10 Kasım 1918 tarihinde düzenlenen bir kongre sonucu Batı Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulur. Bu Cemiyet savaşın galibi devletler adına Fransızların Batı Trakya'yı işgali sırasında (15 Ekim 1919) faaliyetlerini sürdürdü ve Merkezini Gümülcine'ye taşıdı. Yunan kuvvetlerinin 22 Mayıs 1920 tarihinde bölgenin kontrolünü ele geçirdikleri günlerde Gümülcine'nin kuzeyinde Peşreli Tevfik Bey'in Başkanlığında Hemetli'de Batı Trakya Ulusal Hükümeti kuruldu. Batı Trakya'nın Yunan güçleri tarafından ele geçirilmesine rağmen bu Hükümet Lozan Antlaşmasını imzaladığı tarihe kadar varlığını fiilen sürdürebilmiştir (Tsioumes, 1994 s.17).

I. Dünya Savaşının ardından Yunanistan'ın İzmir'e asker çıkarması ve onu izleyen Türk kurtuluş savaşının Yunanistan'ın yenilgisiyle son bulmasından sonra Türkiye ile Yunanistan arasındaki sınırlar yeniden belirlenmiş ve 1923 yılında diğer taraf ülkelerin de katılımıyla Lozan Antlaşması imzalanmıştır. Bu Antlaşma ile Yunanistan'ın Batı Trakya bölgesinde yaşayan Türkler ve İstanbul'daki Rumlar azınlık olarak kabul edilmiş ve bu iki azınlık grubunun hakları Antlaşmanın ilgili hükümleriyle güvence altına alınmıştır. Bizi ilgilendiren, Antlaşma ile azınlıklara sağlanan eğitim haklarıdır. Antlaşmanın Türk azınlığa (ve mütakabiliyet gereği İstanbul'daki Rum azınlığa) eğitim alanında tanıdığı haklar, bugün Batı ülkelerinde yaşayan azınlık gruplarına tanınanların bile çok ilerisindeydi. Antlaşma ile Türk azınlığa, eğitimi ile ilgili konularda oldukça geniş bir hareket alanı bırakılmıştır. Fakat zamanla bu özerk yapı iç hukuk düzenlemeleleriyle büyük ölçüde ortadan kaldırılmış ve bunun sonucunda bugün (2006) çok iyi işlemeyen bir azınlık eğitim sisteminden söz edilmektedir.

4 Yunan güçlerinin Batı Trakya'da kontrolü sağladıkları tarih Yunan kaynaklarında 15 Mayıs olarak verilirken (Tsioumis 1994:16), Türk kaynakları bu tarihi 22 Mayıs 1920 olarak vermektedirler (Halaçoğlu 1998 s.681, Eren 1997 s.43).

2. İkidilli Azınlık Eğitiminin Tarihsel Gelişim Süreci

2.1. Lozan Antlaşmasının Azınlığın Eğitimi İle İlgili Düzenlemelerinin İşığında 1951'e Kadar Eğitimin Durumu

Türkiye ile Yunanistan arasındaki savaşın ardından 23 Temmuz 1923'de Lozan'da imzalanan Antlaşma Batı Trakya'daki Türk azınlık için yeni bir dönemin habercisidir. Antlaşmanın 37 ila 44. maddeleri Türkiye'nin Müslüman olmayan azınlıklara karşı yükümlülüklerini düzenlemektedir, 45. madde ise aynı yükümlülüklerin Yunanistan açısından sınırları dahilindeki Müslüman azınlıklar için de söz konusu olduğunu belirtmektedir. Antlaşmanın 40 ve 41. maddeleri eğitim konularıyla ilgilidir.⁵

Yunanlı araştırmacılar Tsitselikes ve Baltsiotes (2001 s.35) Antlaşmaya ilişkin olarak önemli bir ayrıntıya dikkat çekmektedirler, Antlaşma 45. maddede “Yunanistan topraklarında bulunan Müslüman azınlıklara ...” haklar bahsetmektedir, ancak yer itibarıyla uygulama konusunda açıklayıcı hüküm içermediği gibi bu Antlaşmanın sağladığı haklardan yararlanacak olan ve dinsel ölçüte göre “Müslümanlar” olarak tanımlanan azınlığın ne etnik ne dinsel özellikleri konusunda herhangi bir niteleyici ifade içermemektedir. Yer itibarıyla bir belirleme yapılmaması Antlaşma hükümlerinin geçerlilik alanının sadece Batı Trakya de-

⁵ Lozan Barış Antlaşması madde 40: [Müslüman azınlığa mensup Yunan] uyrukları, hem hukuk bakımından, hem de uygulamada, öteki [Yunan] uyruklarıyla aynı işlemlerden ve güvencelerden yararlanacaklardır. Özellikle giderlerini kendileri ödemek üzere, her türlü hayır kurumlarıyla, dinsel ve sosyal kurumlar, her türlü okullar ve buna benzer öğretim ve eğitim kurumları kurmak, yönetmek ve denetlemek ve buralarda kendi dillerini serbestçe kullanmak ve dinsel ayinlerini serbestçe yapmak konularında eşit hakka sahip olacaklardır.

Madde 41: Kamusal eğitim konusunda, [Yunan] Hükümeti, [Müslüman] uyrukların önemli bir oranda oturmakta oldukları il ve ilçelerde, bu [Yunan] uyruklarının çocuklarına ilkokullarda anadilleri ile öğretimde bulunulmasını sağlamak bakımından, uygun düşen kolaylıkları gösterecektir. Bu hüküm [Yunan] Hükümetinin sözkonusu okullarda [Yunan] dilinin öğretimini zorunlu kılmasına engel olmayacaktır.

[Müslüman] Azınlığa mensup [Yunan] uyruklarının önemli bir oranda buldukları il ve ilçelerde, sözkonusu azınlıklar, devlet bütçesi, belediye bütçesi ya da öteki bütçelerce, eğitim, din ya da hayır işlerine genel gelirlerden sağlanabilecek paralardan yararlanmaya ve pay ayrılmasına hak gözetirliğe uygun ölçülere katılacaklardır. Bu paralar ilgili kurumların yetkili temsilcilerine teslim edilecektir.

“Bu kesimdeki hükümlerle Türkiye'nin Müslüman olmayan azınlıklarına tanınmış olan haklar, Yunanistan tarafından da kendi ülkesinde bulunan Müslüman Azınlığa tanınmıştır” hükmünü getiren 45. madde gereğince aslında Türkiye'deki Müslüman olmayan azınlıklar için yazılmış olan bu iki madde köşeli parantezler kullanılarak Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığına uyarlanmıştır.

ğil tüm Yunanistan toprakları olduğu sonucunu doğurur yeter ki bu haklardan yararlanacak Müslüman Yunan vatandaşları bulunsun. Ancak 41. maddede belirtilen eğitime özgü haklardan yararlanma için Müslüman nüfusun oran itibarı ile yoğun olması aranır.

Antlaşmada etnik niteleme yapılmamakla birlikte 30 Ocak 1923'de yapılan "Rum ve Türk ahalinin mübadelesine dair mukavelename" adıyla anılan nüfus değişim antlaşmasında da değişime tabi tutulacak olanlar için ulus ölçütü olarak din alınmaktadır fakat Sözleşmenin başlığı "Türk" nitelemesine yer vermektedir. Fakat Lozan Antlaşmasının ilgili metninde bu Antlaşmanın sağladığı haklardan yararlanacak olan, Batı Trakya'da yaşayan ve değişim dışı tutulan yerleşikler için "Müslüman" denmesinin nedeni o tarihteki toplumsal ve tarihi gerçeklere bağlanmalıdır. Batı Trakya'da değişim dışı tutulan Müslümanları Lozan Antlaşmasında "Müslüman" olarak ifade edildiği gerekçesiyle resmi çevrelerin Türk olarak nitelemekten kaçınması ancak siyasi nedenlere bağlanabilir. Bu tutum Yunanistan'ın resmi azınlık politikasıyla da uyumludur.⁶

⁶ O dönemin toplumsal yapısında zaten Osmanlı tebaası Müslüman ve Müslüman olmayanlar olarak tanımlanmakta idi ve ulus devleti öncesi Türk yerine Müslüman nitelemesinin tercih edilmesi doğal karşılanmalıdır. Fakat bu bölgede Yunan devletinin egemen olmasından önceki süreçte ömrü kısa olmuş olsa da kurulmuş olan hükümetler kendilerini nitelerken hep "Türk" nitelemesine yer vermişlerdir. Bu, bölgede yaşayan Müslümanların, etnik bilince sahip olduklarını ve kendilerini Türk olarak gördüklerinin açık kanıtıdır.

Türkiye'de laik Cumhuriyetin kurulmasından sonraki süreçte dini değil ulusal kimliğin ön plana çıkmasına paralel olarak ve 1950'lerden sonra Türkiye ile Yunanistan arasındaki dostluk döneminde bir ara Yunanistan azınlığı belki de ilk ve son defa "Türk" olarak tanımlamış ancak Türk Yunan ilişkilerindeki gelişmelere bağlı olarak ve özellikle Kıbrıs nedeniyle yaşanan sorunlardan sonra Müslüman nitelemesine geri dönmüştür (Oran, 1991 s.78 ve Tsitselikes-Baltsiotes, 2001 s.35-36).

Azınlık 1960'lardan bu yana Müslüman Azınlık olarak kabul edilirken bugün azınlığın devlet tarafından etnik köken olarak algılanışında bir farklılaşma görülmektedir. Bu farklılaşma devletin azınlık politikası dönemin Milli Mutbakat Hükümetinin Başbakanı Zolotas'ın diğer siyasi parti liderleri ile ortak kararları doğrultusunda değiştirdiğini duyurduğu 1990'dan itibaren belirginleşmiştir. Azınlığa yönelik politika değişikliğinde o zamana kadar azınlık aleyhinde uygulanan idari tedbirlerin (baskıların) amaca ulaşmaması ve hedeflenenin aksi sonuçlar doğurması ve Yunanistan'ın Azınlık politikası nedeniyle uluslararası düzeyde yaşadığı sıkıntı etkili olmuştur. Bu tarihten itibaren resmi söylemde ve azınlığın toplumsal yapısını araştıran çalışmaların neredeyse tamamında azınlık etnik olarak üç unsurdan meydana geliyor olarak kabul edilmektedir. Buna göre rakamlar da verilerek Batı Trakya'daki azınlık Türk kökenliler (Türk denilmemektedir), Pomaklar ve Romanlar olarak ayrıma tabi tutularak azınlığın homojen bir yapıya sahip olmadığı tezi özellikle işlenmektedir fakat bu resmi tezi azınlık kesinlikle reddetmektedir. Yunanlı yöneti-

Lozan Antlaşmasının Azınlıklarla ilgili olan ve Batı Trakya'daki Azınlığa dönük oluşturduğu yasal zemin ve buna bağlı statü süreç içinde uygulamada nasıl gerçekleştirilmiştir ona bakmak gerek. Antlaşmanın 37. maddesine göre, Yunanistan Antlaşmanın hükümlerini temel yasa olarak tanıyacak ve hiçbir yasanın ya da benzeri hukuki metnin ve resmi işlemin bunlarla çelişmesine izin vermeyecektir. Yunanistan Antlaşmanın ilk yıllarında bu yükümlülüklerine uygun davranmıştır ancak özellikle 60'lardan sonra pekçok iç hukuk düzenlemesi ve kararnamele azınlık eğitiminin yasal çerçevesi içinden çıkılması zor bir mevzuat yumağı haline gelmiştir. Azınlık eğitimi ile ilgili yasal normların çokluğu, sürekli bir önceki uygulamayı revize eden yeni yasal düzenlemelere gidilmesi ortaya karmaşık bir yapılanma çıkarmıştır ve bu durum iyi işlemeyen bir ikidilli eğitim sistemi doğurmuştur. Türkiye ile Yunanistan arasındaki azınlık eğitimine ilişkin yasal zemin 80 yılı aşkın bir geçmişe sahiptir (Baltsiotes 1997 s.319).

Lozan'dan önce imzalanan ancak daha sonra onaylanan 1920 tarihli Yunan Sevr'i olarak bilinen antlaşma ile Batı Trakya, Yunanistan'ın yönetimine geçtiğinde Osmanlı eğitim sisteminin ürünü olan 86 okul (mahalle mektebi) faaliyette idi. 1925 yılı için Yunan Eğitim Bakanlığının verdiği rakam ise 101 okuldur ve bu okullarda 3.819 öğrenci öğrenim görmektedir (Divane, 1999 s.175).⁷ Bu okullarda ağırlıklı olarak, Kuran dersleri okutulmaktaydı. Gümülcine'de Osmanlı

ciler bireysel olarak Türk kimliğini tanıdıklarını iddia etmektedirler ancak kolektif olarak tüm azınlık için "Türk kimliğini" tanımaktan kaçınmaktadırlar.

Yunan devletinin resmi azınlık politikasına göre bir azınlığın varlığı hukuksal bir konudur ve azınlık, devletin hukuk düzeni tarafından veya uluslararası bir antlaşma tarafından belirlenir. Ancak bu durumda söz konusu azınlığın mensupları için azınlık haklarından devlet için de yükümlülüklerden söz edilir. Azınlık hakları diğer insan hakları gibi bireysel olup kolektif haklar değildir. Kendi kaderini tayin etme hakkı sadece kitlesel çoğunluğu olan halklar için sözkonusu olabilir (ör.sömürgeler). Ayrıca azınlık hakları içinde özerklik (otonomi) hakkı da yer almamaktadır. Özerklik verilmesi devletin ve iç yasal düzenin bir tercihidir. Azınlık grubu mensuplarının kendilerini etnik olarak niteleme hakları bireysel bir haktr ve bu kendini etnik olarak niteleme kendiliğinden bir azınlık yaratmaz, aynı grup kimliği ile kendilerini niteleyenlerin sayısının çok oluşu da durumu değiştirmez (Heraklides, 1997 s.216-217). Bu resmi azınlık politikası görüldüğü gibi oldukça dar kapsamlıdır. Pek çok soru bu dar çerçeve içinde yanıtız kalmakta ve uluslararası düzeyde de eleştirilmektedir. Bu çerçevede Yunanistan topraklarında hukuksal açıdan sadece bir azınlığın varlığını tanımaktadır. O da Batı Trakya'da yaşayan devletin resmi nitelemesine göre Müslüman olarak adlandırılan azınlıktır. Azınlık etnik açıdan Türk azınlık olarak tanınmamaktadır oysa bu azınlığın 1968 Protokolüne göre anadili Türkçedir (Heraklides, 1997 s.218).

⁷ 1920 yılı için faaliyette olduğu belirtilen azınlık okulu sayısı 86'dır. Oysa 1929-30 öğretim yılı için verilen rakam 305'tir. Bu artış pek inandırıcı görünmemektedir. (E., Divane (1999) *Hellada kai Meionotites*, (Yunanistan ve Azınlıklar), Kastaniotes yayınları, Atina)

devlet memurlarının çocuklarının devam ettiği o dönemin Ortaokulu İdadiye Trakya'daki Bulgar işgali sırasında kapanmıştı (Tsioumes, 1994 s.155). Yukarıda sözü edilen Lozan Antlaşmasınının 41. maddesi Müslümanların önemli oranda oturdukları yerlerde Yunan yetkililerin Müslüman çocuklarının anadilinde öğrenim görebilmeleri için gerekli tedbirleri alacaklarını öngörmekteydi, ancak bu hüküm Yunan devletinin Yunanca öğretimini mecburi kılmasına engel oluşturmamakta idi.

Yunanistan Lozan Antlaşmasından doğan yükümlülükleri kapsamında Azınlık mensuplarına okul kurma olanağı tanıdı. 1922 yılında 2781/1922 sayılı "*Osmanlı ve Musevi Okullarının Desteklenmesine Dair*" kanunu çıkardı. Bu kanun devletin Müslüman Azınlık okullarını mali açıdan destekleme yükümlülüğünü düzenliyordu. 1924 yılında çıkarılan 3179/1924 sayılı "*Trakya'daki Okullara Dair*" yasa ise bölgedeki Müslüman azınlık okulları ile ilgili konuları düzenlemekte idi. Bu yasaya göre eğitim personelinin yetkili müfettişin önerisinden ve Bölge Genel İdaresinin onayından sonra ilgili yerel yönetim (cemaat) tarafından atanması öngörülmekteydi. Yasa ayrıca üç yıllık olacak şekilde azınlık öğretmenlerinin eğitilmesine yönelik bir eğitim kurumunun kurulmasını da düzenliyordu ancak bu hüküm uygulanmamıştır. Bu yasa okulların kurulması koşulları ve yükümlülükleri konusunda düzenleme içermiyordu.

Yunan Hükümetinin Lozan Antlaşmasınının 41. maddesini uygulama konusundaki niyeti dönemin Dışişleri Bakanınının 12 Mart 1925 tarihinde Milletler Cemiyetindeki Yunan delegasyonuna gönderdiği, Antlaşmanın azınlıklarla ilgili maddelerinin uygulanması konusunda almayı düşündüğü önlemleri içeren yazıdan anlaşılmaktadır. Yazıda eğitimle ilgili şu taahhütler yer almaktaydı (Tsioumes, 1994 s. 157):

- Her Azınlık devletin yasalarına uyarak özel okullar kurabilirdi.
- Kasabalarda bulunan okullarda eğitim azınlık dilinde yapılacaktı, Yunanca da mecburi ders olarak okutulacaktı.
- Bir okulun kurulabilmesi için 40 velinin dilekçesi aranacaktı.
- Okulların bakımını devletin desteği ile azınlık üstlenecekti.
- Bu okullarda var olan eğitim programı uygulanacak, kamu düzeni ve ahlak kurallarına aykırı olmaması için kitapların içeriğini devlet onaylayacaktı.
- Bir devlet okulunda bir azınlığa mensup en az 20 öğrenci bulunması durumunda velilerin talebi üzerinde devlet bu öğrencilere günde en az bir saat anadillerinde eğitim olanağı sağlayacaktı.

- Azınlıktan eğitim personeli yetiştirilmesi için bir ya da daha fazla öğretmen okulu kurulacaktı.

Tsioumes'in (1994) arşiv belgelerine dayanarak yaptığı saptamaya göre bu koşullar sadece azınlık okullarına haklar verilmesi konusunda uygulandı. Devletin denetimi ise atanan öğretmenlerin görevleri dışında başka amaçlar gütmemeleri ve azınlık okullarının yasalara uygun çalışmalarını sağlama ile sınırlı idi. Yıllarla orantılı olarak Türk okullarının sayısı artmaktadır. 1923 –1924 öğretim yılında 128 okul faaliyette idi ve bunlara 3819 öğrenci devam etmekte idi. 1925-1926 yılında 267 Türk okulu, 6326 öğrenci ve 305 öğretmenle eğitim öğretime devam etmekteydi. Tsioumes bu yıl içinde Yunan devletinin okullara yüklü miktarda mali destek sağladığını belirtmektedir (Tsioumes, 1994 s.159 ve Divane 1999 s.175).

Bu dönem içinde Yunan dili sadece şehirlerdeki okullarda okutulmaktaydı. Yunanlı öğretmenlerin maaşlarını devlet karşılamaktaydı. Okul öğretmenleri (Türk öğretmenler) Yunan idaresi ile Türkçe yazışıyordu ve okulların tabelaları da karneler de Türkçeydi. Derslerin tamamı da aynı şekilde Türkçeydi. Müslüman Türk azınlık, öğretmenlerini seçme ve atama konusunda tam bir özgürlük içindeydi ve Yunan makamları bu atamaları sadece onaylıyorlardı (Divane, 1999 s.175). Yunan denetimi oldukça zayıftı. 1930'da 305 okuldan sadece 97'sinin teftiş edilmiş olması bunu göstermektedir. Trakya Genel İdaresinin bu yıllar içinde genelde olumlu olan yaklaşımı yanında, alınan kimi kararlar gerginliklere neden olmuş ancak tepkiler üzerine geri alınmıştır. Bunlara örnek olarak Türk okullarının olmadığı yerlerde öğrencilerin Yunan okullarına gitme mecburiyeti, Yüzellilikler olarak bilinen ve Türkiye'den sınır dışı edilen Cumhuriyet karşıtlarından Yunanistan'a sığınanlarından bazılarının öğretmen olarak atanması⁸, Latin alfabesinin kullanılmasının yasaklanması⁹ ve bu girişimde bulunan öğretmenlerin kovuşturulması gibi uygulamalar Türk azınlığın tepkisi üzerine geri çekilmiştir. Bu uygulamalar o dönemde Bölge Genel İdaresinin işgüzarlığına dayandırılmış ve merkezi yönetimin çizdiği azınlık politikasının dışına çıkılması olarak yorumlanmıştır.

⁸ Aarbakke (2000 s.129) 1924-25 yıllarında 26 Atatürk karşıtı mültecinin azınlık okullarında öğretmen olarak göreve atandığını belirtmektedir. Pek çoğu daha sonra tepkiler üzerine görevden uzaklaştırılmış ancak üçü 1929 yılına dek görevde kalmıştır.

⁹ Batı Trakya'da yayınlanan "Yeni Adım" gazetesi Aralık 1928'de (Aarbakke 2000 s.128) Yunan makamlarının Latin harflerini kullanan azınlık okullarına müdahale ettiğini ve Latin harflerini kullanmayan Müftüleri ve dini kurumların ileri gelenlerini desteklediğini ileri sürmüştür.

Bu dönemde okul kitaplarının durumuna bakıldığında, kitapların başlangıçta hiçbir denetime tabi olmaksızın İstanbul'dan getirildiği görülür. Ancak bu kitaplar, içinde Yunanistan aleyhine nefret uyandıran ifadelerin bulunduğu savıyla toplatılırlar. Trakya Genel İdaresi bir komisyon kurarak ilkokul için kitaplar hazırlar ve bunlar Milli Eğitim Bakanlığından onay alarak basılırlar. Fakat uygun bulunmayarak dağıtımı yapılmaz ve kitaplar Türkiye'den gelmeye devam eder. Kitaplar müfettiş tarafından denetlenmekte idi ve uygun olmayan sayfalar çıkarılmaktaydı. Latin alfabesinin kullanılması nedeniyle de kitapların denetimden geçirildikten sonra Türkiye'den getirilmesinden başka seçenek yoktu.

Pek çok açıdan Yunancanın öğretimi önemli olmasına rağmen Batı Trakya'dan Atina'ya gönderilen raporlardan Yunanca öğretiminin gerektiği ölçüde önemsenmediği anlaşılmaktadır. Tsioumes'e (1994) göre Trakya Genel İdaresi devletin resmi dili olan Yunancanın saygınlık kazanması ve kullanışlı bir konuma getirilerek yaygınlaşması konusunda hiçbir önlem almadı.¹⁰ Doğal olarak bu durum sakıncalar yarattı ve azınlığın soyutlanmasına ve Yunanlı çoğunlukla aralarında çatlaklar oluşmasına yol açtı. Azınlığın Yunanca konusundaki yetersizliği Hıristiyan çoğunlukla arasında yarattığı toplumsal sorunların yanında idari nitelikli sorunlar da ortaya çıkarmıştır. Yunancanın yaygınlaştırılması için alınan önlemler arasında Azınlık okullarının neredeyse yarısına Yunanca öğretmenlerinin atanması gösterilebilir. Ancak seçilen personelin istenen niteliklere sahip olmaması, belirli bir eğitim programının bulunmayışı ve idari zafiyetler istenen sonuçların doğmasını engellemiştir. Yunancanın öğretimi konusundaki başarısızlıkta Genel İdarenin bunun yararlarını anlayamamış olması ve dilin öğretiminde izlenen yöntemin amaca uygun olmaması belirleyici olmuştur. Resmi dilin öğretilmesindeki ciddiyetsizlik 1929 tarihli Atina'ya gönderilen bir rapordan da anlaşıldığına göre Türk azınlığın tepki göstermesine yol açmıştır. Azınlık mensupları bunun kasıtlı olarak yapıldığını ve devletin ashında azınlığın Yunanca öğrenmesini istemediğini ileri sürmüşlerdir. 1930 yılında Yunancanın tüm azınlık okullarında aşamalı olarak okutulması kararı alınır. Sözü edilen yıl içinde 305 azınlık okulundan ancak 28'inde Yunanca okutulmaktaydı izleyen yıl ise okul sayısı 44 de çıkmıştır. Yunan Devleti Azınlık eğitimini işleyişini gözlemleyebilmek için Gümülcine ve İskeçe'deki okullar için müfettişler görevlendirilmiştir. Bu kişilerin misyonu azınlık okullarının daha iyi çalışmasını temin et-

¹⁰ 300'ün üzerinde köy okulunda Yunanca dersi vermenin işlevsiz ve pahalı bir girişim olduğunu kamsına varan yönetim Yunanlı öğretmenleri daha çok büyük kasabalarda çalıştırma kararı almıştı (Aarbakke 2000 s.132)

mektü ve görevin gereği olarak müfettişler sürekli olarak okulları denetlemek ve Yunan yönetimi ile azınlık arasındaki bağı sağlamakla yükümlü idiler. Yunanca- nın azınlık öğrencilerine öğretilmesinde ne ölçüde başarısız olduğunu bölge- de Başbakanlık bürosundan Venizelos adına denetim yapan ve azınlığın durumu ile ilgili olarak Atina'ya raporlar gönderen K. Stylianopoulos'un 1929 tarihli ra- porundan çok bariz bir şekilde anlaşılmaktadır. Gümölcüne'deki Merkez Oku- lunda öğrencilerin mezuniyet sınavlarında bulunmuş ve tespitlerine göre bu öğrencilerden pek azı beş yıllık bir eğitimden sonra Yunancayı anlayabiliyordu ve bunların yazma ve okuma becerilerindeki başarı düzeyleri Yunan okullarına giden ilkokul ikinci sınıf öğrencilerinin bile düzeyinin altında idi. (Tsioumes, 1994 s.170-172).

Bahse konu bu dönem içinde azınlık okullarında görev yapan Türk öğretmenler aynı zamanda din görevlileri idi. Bu okullardan pek çoğunda Türkiye'de o tarihte gerçekleştirilmekte olan devrimleri benimsemeyen muhafazakâr kesim ege- mendü, öğretim yöntemi oldukça ilkel bir niteliğe sahipti ve Osmanlı dönemin- deki okul tipi yaygındı. 1929 yılında 241 okulun 217'sinde sadece bir derslik bu- lunuyordu. Bu tarihte görev yapan 277 öğretmenden 4'ü Türkiye'deki öğretmen okullarından mezunken, 22'si göreceli bir öğretmenlik eğitiminden geçirilmiş kişilerden oluşuyor, 255'i ise medrese mezunu idi. Tsioumes'in verdiği bilgiye göre 1930 yılında Edirne'deki öğretmen okulunda Türk Devletinin burslusü ola- rak 6 öğrenci okumaktaydı, 11 öğrenci de İstanbul'da öğretmen okulunda öğre- nim görmekteydi. Ayrıca Türkiye'den gönderilmiş 32 öğretmenin de görev yap- tığından söz edilmektedir. Ancak nicelik değil ama nitelik bakımından öğretmen eksikliği kendini hissettiriyordu. Türkiye'ye eğitim amacı ile gönderilen öğret- menlerin sayısı ihtiyacı karşılayacak durumda değildi.

Okullarda Türkçe derslerinde kullanılan yazıya gelince, daha 20'li yılların orta- larında reform yanlısı kimi öğretmenlerin Latin alfabesini kullandıkları belir- tilmektedir. Bu uygulama Osmanlı dönemindeki gibi Arap harflerinin kullanıl- masını savunan muhafazakâr kesimin egemen olduğu okullarda söz konusu de- ğildi. 20'li yılların sonlarına doğru tüm karşı çıkışlara rağmen Latin alfabesinin kullanımı yaygınlaşmaya başlamaktadır.

Tsioumes (1994), Lozan'ı izleyen 20'li yıllara ilişkin yaptığı değerlendirmede Yunan Devletinin bu yıllarda Antlaşma hükümleri çerçevesinde hareket ettiğini ve azınlık eğitiminin özerk bir statüye sahip olduğunun altını çizmektedir. Ona göre bu yıllarda Yunan Devleti azınlık içinde Kemalistler ve tutucular arasında

alfabe konusunda yaşanan çekişmeye doğrudan müdahil olmamıştır. Yine onun iddiasına göre Yunan Devleti Türk azınlığın durumunu güçleştirmemek için Yunancanın okutulmasını mecburi kılmamıştır (Tsioumes, 1994 s.179). Yunan Devletine uygulamaları ile ilgili olarak yöneltilen eleştiriler arasında Türk azınlık okulları için bir eğitim programı ve hedefler belirlememiş olması, azınlık için uygun eğitim materyalleri hazırlamamış olması ve Yunancanın öğretimi konusuna gereken önemi vermemiş olması yer almaktadır. Bir ara Latin alfabesinin¹¹ kullanılmasının yasaklanması ve ilerici öğretmenlere karşı devletin tavrı da eleştirilmektedir. Devletin azınlık okullarında görev yapan Yunanlı öğretmenlerin seçiminde hassasiyet göstermemiş olması ve Yunancanın öğretiminin ciddiyetle ele alınmaması azınlığın Yunan Devletine karşı tavrı almasına yol açmış ve azınlık bir soyutlanma sürecine girmiştir. Yaşanan aksaklıklar yerel Trakya Genel İdaresinin merkezden gelen kimi emir ve yönergeleri şahsi ve öznel nedenlerden dolayı uygulamamış olmasına dayandırılmaktadır.

Türkiye'den sınır dışı edilen ve Yüzellilikler olarak anılan Cumhuriyet karşıtlarından Batı Trakya'ya yerleşmiş olanlarından 10 kişinin Türkiye'nin de talep etmesi ile 1931 yılında Yunanistan'dan sınır dışı edilmeleri sonucunda azınlık içinde yer alan Atatürk yanlısı ilericiler daha etkin bir konuma gelmiş ve Latin alfabesi 1930'lu yılların başında kısa süre içinde yaygınlaşmıştır. 1934-1935 yıllarına ilişkin sayısal verilere göre Batı Trakya'da 300 Azınlık okulunda 12000 öğrenci bulunmaktaydı ve 300 öğretmen görev yapmaktaydı. Okullarda tutulan bütün kayıtlar Türkçeydi. Eğitimin büyük bir bölümü Türkçe yapılmaktaydı Yunanca ise dil olarak sadece 60 okulda okutuluyordu (Tsioumes, 1994 s.225).

4 Ağustos 1934 yılında darbe ile iş başına gelen İoannes Metaksas Türkiye ile Yunanistan arasındaki dostluk ilişkisini sürdürmekle beraber rejimin totaliter yapısı özgürlükleri kısıtlayıcı sonuçlar doğurmuş ve bundan Türk azınlık da doğal olarak etkilenmiştir. Sınır bölgelerinde yaşayan ve yabancı propagandaya açık olan nüfuslar daha sıkı denetlenmeye başlanmış ve azınlıkta yayınlanan Ülkü, Yeni Adım ve Milliyet gibi gazetelerin yayını durdurulmuştur. 1937 yılında Yunanistan'daki diğer azınlık okullarında görev yapan öğretmenlerin yanı sıra Türk okullarında görevli öğretmenlere de Yunanca bilme zorunluluğu getirilmiştir. Bu koşul yeni atanacak personel için işe alınma sırasında aranacaktı. Görev-

¹¹ Eğitimde Latin alfabesi ile Arap alfabesinin kullanımı konusunda süren çekişme kendini azınlıkta yayınlanan gazetelerde de göstermekteydi. Kimi gazeteler Latin alfabesi ile kimileri ise Arap alfabesi ile yayınlanıyordu (Eren 1997 s.149 vd).

de olanlar içinse Yunancayı öğrenmeleri için iki yıllık bir süre tanınmıştı. Bu arada özel okulların kurulması da zorlaştırılmıştı. Metaksas diktatörlüğü döneminde çıkartılan 132/1936 sayılı yasa diğer düzenlemelerin yanında Yunancanın okullarda mecburi ders olarak okutulmasını ve azınlık okullarını denetlemek üzere Türkçeyi çok iyi bilen iki müfettişin atanmasını öngörülmekteydi (Aarbakke, 2000 s.130 ve Baltsiotes 1997 s.319).

Azınlık okullarında 1938 yılına kadar ders kitapları Türkiye'den getirilmekteydi. 1938-39 öğretim yılından itibaren ders kitaplarının basılmasını Yunan Devleti üstlenmiştir ve başka kitapların okullara girmesine izin verilmemiştir. Bu uygulama 1950 yılına kadar sürecektir (Aarbakke, 2000 s.131 ve Tsioumes, 1994 s.241). 1930-1934 arasında Balkan ülkeleri sırasıyla Atina, İstanbul, Bükreş ve Selanik'te aralarında bir Balkan Federasyonu oluşturmak amacıyla konferanslar gerçekleştirmişlerdir. İstanbul'da ikincisi gerçekleştirilen Konferansa Yunan delegasyonunun sunduğu memorandumda Yunanistan'da var olan azınlıklara ilişkin sayısal bilgiler yer almaktadır. Yunan heyetine Başbakanlık Kaleminden Azınlıklar Müfettişi K. Stylyanopoulos imzasıyla 17.9.1931 tarihli olarak gönderilen resmi belgede Yunanistan'daki Türk azınlığın 110000¹² kişi olduğu ve 305 okula sahip olduğu belirtilmektedir. Ayrıca bu azınlığın "Azınlıklara dair" Sevr Antlaşması ve Lozan Antlaşması hükümlerine tabi olduğu açıkça belirtilmektedir (Tounda Fergade, 1994 s.171)

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Yunanistan Alman işgali altında idi. Türk Azınlığın yaşadığı bölge olan Batı Trakya ise Almanların müttefiki Bulgarların işgali altında idi. Bu yıllarda eğitimin durumuna dair güvenilir veriler bulunmamaktadır. Ancak işgal ve savaş yıllarında bölgede denetimi elinde bulunduran Bulgarların azınlık okullarında Latin alfabesi ile eğitime izin vermedikleri belirtilmektedir (Aarbakke, 2000 s.133, Hurşit, 2006, s.64). Savaşın ardından 1946

¹² Batı Trakya'daki Azınlığın o tarihlerdeki sayısına ilişkin değişik araştırmacılar farklı rakamlar vermektedir. Türkler sayısını yüksek tutma eğiliminde iken Yunanlılar rakamları düşük tutma gayretindedirler. Lozan Antlaşması imzalanmazdan az öncesi için verilen rakam 118000'dir (Tsitelikis 1996 s.273). Bu rakam bugün de kabul gören rakamdır. Ancak Yunanlılar Türk azınlığın nüfusunun sözkonusu rakamın altında olduğunu ileri sürmektedirler. Ancak unutmamak gerekir ki içgöç nedeniyle bugün küçümsenmeyecek sayıda Batı Trakyalı Türk Selanik ve Atina'da yaşamaktadırlar. Ayrıca tahminlere göre 15 ila 20 bin dolayında Batı Trakyalı işçi olarak göç ettiği Almanya'da ve diğer Avrupa ülkelerinde hatta Avustralya'da bulunmaktadırlar. Yine önemli sayıda insan Türkiye'de ikamet etmekle birlikte Yunanistan'la bağlarını koparmış değildir ve vatandaşlıklarını korumaktadırlar. Bu nedenle bölgede sabit yerleşik olan nüfus konusunda mutlak geçerliliği olan rakamlar vermek doğru değildir.

yılında Yunan Okul Kitapları Yayın Kurumu, Türkçe metinleri Latin harfleri ile basmaya başlar. Bu resmi Yunan otoritelerinin tercihini göstermekle birlikte Arap harflerini kullanmak isteyenlere de herhangi bir kısıtlama ya da yasaklama getirilmemiştir.

2.2. 1951 Antlaşması ve 1968 Türk-Yunan Kültür Protokolü Çerçevesinde İkidilli Azınlık Eğitimi

Türkiye ile Yunanistan arasında 1951¹³ yılında yapılan Kültür Antlaşması Türkiye'deki Rum ve Yunanistan'daki Türk Azınlığın eğitim tarihinde çok önemli bir yere sahiptir. Antlaşmanın imzalandığı tarihte her iki ülkede bundan yararlanacak azınlıklar nüfus açısından belirli bir denge içindeydi. Antlaşma doğrudan azınlıklarla ilgili olmayıp ağırlıklı olarak ikili kültürel ilişkileri kapsamaktaydı. Antlaşma metninde sözleşmeye dayalı somut yükümlülükler üstlenilmesinden kaçınılmaktadır (Baltsiotes 1997 s.321). Antlaşma karşılıklı olarak kitap ve öğretmen değişimini olanaklı kılmaktaydı. İki ülke arasında 50'li yılların başında gerçekleştirilen karşılıklı ziyaretler sonucunda oluşan dostluk havasının azınlıklara olan yansımaları da olumlu olmuştur.¹⁴ Buna örnek olarak Gümülcine'de

¹³ Bu Antlaşma 20 Nisan 1951 tarihinde Ankara'da imzalanmış ve 18/23.4.1952 tarihinde 2073 sayılı yasa ile Yunan Meclisi tarafından onaylanmıştır. 4. 2. 2000 tarihinde Atina'da Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan "Türk-Yunan Kültürel İşbirliği Antlaşması" ile 1951 tarihli Kültür Antlaşması yürürlükten kaldırılmıştır. Bu yeni Antlaşmanın 10. maddesinde bu Antlaşmanın iki taraf arasında 1952'den beri eğitimle ilgili konulardaki azınlık haklarına ilişkin yapılmış düzenlemelere dokunmadığını belirtmektedir. 11. maddede Antlaşmanın beş yıl için geçerli olduğu ve bu beş yılın dolmasından altı ay önce taraflardan herhangi biri bunu feshetmezse Antlaşmanın bir beş yıl için daha uzayacağı belirtilmektedir.

¹⁴ Açılış töreninde Yunan Eğitim Bakanının yaptığı konuşma o dönemde Türkiye ile Yunanistan arasındaki dostluk ilişkileri bakımından önemli bir belge niteliği taşımaktadır. Bakan Celal Bayar'a seslenirken şöyle demiştir: "Sayın Cumhurbaşkanı Majesteleri, Ekselansları Yunan Kralının Hükümeti, saygıdeğer Türk halkının lideri ve Türkiye Cumhuriyetinin Kurucusu Kemal Atatürk'ün halefi bugünkü törende bizzat bulunmak suretiyle Yunanistan'a mutluluk ve şeref verdiniz. Bugün bizim de kardeşlerimiz olan ve gözümüzde iki ulusumuzu birleştiren bir bağı temsil eden, kardeşlerinizin kültür düzeyini yükseltecek bir lisenin (Gymnazyum) açılışını yapmaktayız. Sayın Cumhurbaşkanı, size ve bize iki kardeş halkı, temellerini ulusal liderlerimizin attığı ayrılmaz ve yakın dostluğu anımsatması için, bu okul "Celal Bayar Lisesi" olarak sizin adınızı taşıyacak. Ayrıca siz Ekselanslarının bu dostluğun pekişmesi için yaptıklarını da hatırlatacağıdır. Bulduğum konum itibarıyla sizi temin ederim ki sayın Cumhurbaşkanı her türlü siyasi gereğin ve her türlü ulusal hesapların ötesinde Türk ulusunu samimi olarak sevmekteyiz. Halkınıza karşı olan dostluğumuz tüm Yunanlıların kalbine derin bir şekilde kazanmıştır. Bu (dostluk) sevmesini ve değer vermesini bilen bir halkın malı olmuştur. Sayın Cumhurbaşkanı Türkler ve Yunanlıların, korumaya her zaman kararlı olduğumuz hümanizm utkusunun bayrağı altında kardeş ve bir ol-

Kral Paul tarafından yaptırılan ve 1 Aralık 1952 de açılışına Türk Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın da katıldığı ve onun adını alan Celal Bayar Lisesi-Ortaokulu¹⁵ gösterilebilir.

1951 tarihli Kültür Antlaşması ve Türk Yunan ilişkilerinde yaşanan olumlu gelişmeler Türkiye'nin azınlık eğitiminde söz sahibi olmasına olanak yaratmıştır (Aarbakke, 2000 s.134). 1950'li yılların ortalarından itibaren ise aşamalı olarak Arap alfabesi terk edilerek Latin alfabesi okullarda iyiden iyiye yaygınlaşmaya başlamıştır. Ancak bu geçiş kolay olmamıştır çünkü azınlık içinde o dönemde etkili muhafazakar kesim Latin alfabesinin kullanımına sıcak bakmamaktaydı. Yunan Hükümeti o dönem için bu çekişmede ağırlığını resmi olarak azınlık içindeki yenilikçi kanattan yana koymuştur (Aarbakke, 2000 s.137).

Kültür Antlaşması uyarınca her iki devlet azınlıklarının eğitimi için kontenjan öğretmenleri görevlendirmişlerdir. Batı Trakya'da görev alan bu öğretmenlerin sayısı 1952-53 öğretim döneminde 24 iken 1956-57 döneminde 35'e çıkmıştır. Türkiye'den görevlendirilen bu öğretmenler eğitimin niteliğinin yükselmesinde önemli rol oynamışlardır. Bu dönem içinde köylerdeki okullar onarılmış ve yenileri inşa edilmiştir. Batı Trakyalı öğretmenler hizmet içi eğitim için Türkiye'ye gönderilmiş ve Batı Trakya'dan öğrenciler Türkiye'deki öğretmen okullarına gönderilmiş ve formasyonlu öğretmenler olarak görev almak üzere geri gelmiş-

duğumuzu söylememe gerek yok. Artık bizi hiçbir şey ayıramaz. Yaşasın Türkiye, yaşasın Türkiye Cumhuriyetinin Ekselansları sayın Cumhurbaşkanı" (Panagiotides:1996:91)

¹⁵ O tarihte ortaokul lise ayrımı olmadığı için okul altı yıllık eğitim veren bir Gymazyum (Lise) olarak açılmıştır. Sonra orta lise ayrımı başladığında ortaokul ve lise olarak ayrılmıştır. Celal Bayar Lisesi-Ortaokulu Gümülcine Kırmahalle'de 15 bin metrekarelik bir eski Osmanlı-Türk mezarlığı üzerine inşa edilmiştir. Okul 1953-54 öğretim yılında eğitim-öğretime başlamış ve 1959 Haziranında ilk mezunlarını vermiştir. Okulun ilk açıldığı tarihte tabelası Türkçe ve Yunanca Celal Bayar adını taşırken 1960 yılında adı "Lykion Komotinis" (Gümülcine Lisesi) olarak sadece Yunanca yazılmak suretiyle değiştirilmiştir. Türkiye'deki 27 Mayıs hareketinden sonra okulun adının "Atatürk Lisesi" olarak değiştirilmesi istenmiş ancak bu Yunanistan tarafından kabul görmemiştir. 1965 yılında okulun adı 1964/4379 sayılı düzenleme ile "Mousoulmaniko Gymnasiyo Lykeio" (Müslüman Ortaokulu-Lisesi) olarak değiştirilmiştir. '2001 yılına kadar okul bu adla faaliyetini sürdürmüştü ve bu tarihten sonra adı "Meionotiko Gymnasiyo-Lykieo Komotinis" (Gümülcine Azınlık Ortaokulu ve Lisesi) olarak tekrar değiştirilmiştir. Bu ad değiştirme serüveni bile azınlık eğitiminde her şeyin ne kadar kaypak bir zemin üzerinde yürüdüğünü göstermeye yeter. Okulun kuruluşunun 51. kuruluş yılı kutlaması Türkiye'den Celal Bayar'ın torunlarının da katılımı ile 2 Aralık 2003 tarihinde Gümülcine'de gerçekleştirilmiştir. Celal Bayar Lisesi ya da bugünkü resmi adı ile Gümülcine (Komotini) Azınlık Lisesi kuruluşundan bu yana 800 mezun vermiş azınlık eğitim tarihinde çok önemli bir işlev yerine getirmiş ve hala da getirmektedir (Rodop Rüzgarı 139/02.12.2003, Eleuterotypia Gazetesi 47205100/03.12.2003).

lerdir. 1953-54 döneminden itibaren de Yunan Devleti azınlık okulları için kendi hazırladığı kitapları geri çekerek Türkçe okul kitaplarının Türkiye'den gelmesine izin vermiştir (Aarbakke, 2000 s.134). 50'li yıllarda Yunan Hükümetinin yanı sıra Türkiye de azınlık eğitimi için mali destek vermiştir¹⁶.

Eğitim kurumlarına bakıldığında 1949 yılında Gümölcine'de, mezunlarının din adamı ve öğretmen olarak görevlendirileceği bir Medrese kurulur, ayrıca 1956 yılında İskeçe'deki Şahin Medresesi yeniden açılır. Bu Medreselerin eğitim programlarının Türkiye'deki imam hatip liseleri ile uyumlu hale getirilmesi konusunda o tarihte Türk Milli Eğitim Bakanının isteği, azınlığın dini özgürlüğü anlaşmalarla güvence altına alındığı için Yunan makamlarınca uygun bulunmamıştır. 1950'li yılların ortasından itibaren sınırlı bir süre Yunan Devleti Batı Trakya'daki azınlığı bugünkü resmi yaklaşımdaki gibi dini değil etnik bir azınlık olarak görür ve azınlığı idari kararlar ve yasa metinlerine yansıdığı şekliyle Türk olarak tanımlar. Daha sonra azınlığın de jure (hukuken) resmi makamlarca tanımlanmasında hep dini niteliği kabul görmüştür (Tsitselikes, 1996, s. 334).

1950'li yılların ortasından itibaren belirmeye başlayan Kıbrıs sorunu iki ülke arasındaki ilişkilerin gerilmesine yol açmış ve Türkiye ile Yunanistan arasında başgösteren bu soğuk savaşın mağdurları her iki ülkede yaşayan Türk ve Rum azınlıklar olmuştur (Heraklides 1997). 60'lı yıllara gelindiğinde Türk Yunan ilişkilerinde yaşanan gerginlikler azınlık eğitiminin işleyişine de yansımıştır. 1967 Kasımında Kıbrıs nedeniyle iki ülke, ilişkilerinde yaşanan krizin ardından 1968 başında iki ülke hükümetleri aralarındaki ilişkilerin normalleştirilmesi için bir başlangıç oluşturması amacıyla azınlık sorunlarının çözümüne yönelmişlerdir. Bu amaçla Türk ve Yunan Dışişleri Bakanları iki ülke arasında çözüm bekleyen sorunlardan öncelikle azınlıklara ilişkin olanların belirlenmesi için birer temsilci görevlendirmişlerdir. Bu temsilcilerin hazırladığı ve Viyana Raporu olarak anılan belgede yer alan öneriler doğrultusunda 1951 tarihli Kültür Antlaşmasında öngörülen karma komisyon önce Ankara'da, ardından Atina'da toplanarak Viyana Raporunda yer alan önerileri benimseyerek bunların gerçekleştirilmesi için 20 Aralık 1968 de bir Kültür Protokolü imzaladılar. Bu protokol açık bir şekilde iki ülkedeki azınlıklara ilişki olup iki ülkenin yetkililerine tavsiyelerde bulunulmaktadır. İki ülke eğitim konularında ortak bir paydada buluşmaları gerektiğinin bilincinde olmalarına rağmen icrai nitelikte düzenlemeler getirme konusunda yükümlülük altına girmek istememektedirler. Protokol metninde mütakabili-

¹⁶ Akın gazetesi, 920:24.09.1987, Trakya gazetesi, 794/04.04.1960

yet ilkesinden söz edilmekte bu ise uygulamada iki ülkenin birbirini suçlamasına ve kimi yükümlülüklerin yerine getirilmemesine zemin hazırlamıştır. Özellikle Yunanistan çoğu kez Protokolün bağlayıcı olmayan bu niteliğini istismar etmiştir (Baltsiotes, 1997 s.323).

Protokol beş ana başlıktan oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla azınlık dili, görsel eğitim araçları, okul kitaplıkları, ders kitapları, din ırk ve milliyet şuuruna saygı gösterilmesidir.

Protokol uyarınca o zamana kadar resmi dilde okutulan dersler bundan sonra da bu dilde okutulacak, bütün diğer derslerin öğretimi, istisnasız olarak, Azınlık dilinde yapılacaktır (I a,b) Protokolde Yunanca ve azınlık dilinde okutulacak derslerin hangileri olacağına ilişkin resmi bir gönderme bulunmamaktadır. Bu konuda ilk yazılı değinme Yunan Dışişleri Bakanlığının 18.1.1969¹⁷ tarihli Yabancı Okullar ve Azınlık Okulları Müfettişliğine gönderdiği yazıda yer almaktadır, buna göre daha önce geçerli olduğu gibi Tarih, Coğrafya Yurttaşlık Bilgisi ve Yunan Dili derslerinin Yunanca ve diğer tüm derslerin ise (Protokolde yer alan azınlık dili ifadesi kullanılmadan açıkça)“Türkçe” okutulacağı belirtilmektedir (Malkides, 1999 s.266). Bu şekilde eğitim dilinin ağırlıklı olarak Türkçe olacağı ve hangi derslerin Yunanca okutulacağı da açıklığa kavuşturulmuştur. Ayrıca Protokol azınlık okullarında öğrencilerin azınlık dilini (Türkçeyi) kullanma hakkı, okul kitaplıkları ve ders kitapları ile ilgili düzenlemeler içermektedir. Protokolde Yunan ve Türk halklarının dini, ırksal ve milli vicdanlarına saygılı olunacağı vurgulanmaktadır. Bu Protokolün imzalandığı tarihte Yunanistan'da Albaylar Cuntası iktidarda idi. Kimi Yunanlı araştırmacılar (Panagiotides, 1996 s.32-33 ve Malkides, 1999 s.267) 1968 Protokolünü Batı Trakya'daki Müslüman Türk azınlıkta yarattığı etkiler açısından eleştirmekte ve o tarihte iktidarda olan Askeri Cuntanın Türkiye'nin baskısı ile Türkiye'deki öğretmen okullarından mezun öğretmenlerin topluca azınlık okullarına atanmasına izin verdiğini ve Protokolle

¹⁷ Malkides (1999 s.266) Dışişleri Bakanlığının bu yazısını örnek göstererek Azınlık eğitimi konusunun Milli Eğitim Bakanlığının yetkisinde olan bir konu olmayıp Dışişleri Bakanlığının sorumluluğunda bir konu olduğunu savunmaktadır. Bu nedenle Azınlık temsilcileri eğitim konularını Atina'ya görüşmeye gittiklerinde Milli eğitim bakanlığında muhatap bulmakta güçlük çekmektedirler. Azınlık eğitiminden hem Eğitim bakanlığı hem de Dışişleri Bakanlığı söz sahibidir. Bunun nedeni İstanbul'daki Rum ve Batı Trakya'daki Türk Azınlık eğitiminin karşılıklı yükümlülüklerle yürütülmesidir. Eğitim Bakanlığınca başlatılan ve Azınlık eğitimi konu alan hiçbir reform Dışişleri Bakanlığının onayı olmadan yürütülemez Mercator Education'nun Yunanistan'da Türkçe Eğitimi 2003 yılı raporunda bu görüş aynen yer almaktadır.

azınlık eğitiminin Türk merkezli bir karakter kazandığını bunun da dini olan azınlığı etnik bir azınlığa dönüştürdüğünü savunmaktadırlar.¹⁸ Ancak daha bu bölge Yunanistan'ın topraklarına katılmadan önce Bulgar işgali yıllarında ve hatta bölge Yunanistan'a bırakıldıktan sonra bile Lozan Antlaşması imzalanana kadar azınlığın gerçekleştirmeye çalıştığı bir noktada da başarılı olduğu bağımsız siyasi otorite oluşturma çabaları onun 1968 den çok önce etnik bilinç taşıdığını göstermektedir.

Bu protokol Türkiye ile Yunanistan arasında azınlıkların eğitim problemlerini karşılıklı çözmeyi amaçlayan kapsamlı bir çalışmadır. Protokolden sağlanan yararlar iki ülke ilişkilerinin seyrine bağlı olarak değişkenlik göstermiştir.

3. İkidilli Azınlık Eğitiminin Değişkenleri (İkidilli Eğitim Modeli, Öğretmenler, Eğitim Programı)

Batı Trakya'da uygulanan ikidilli eğitim modeli, güçlü ikidilliliği hedefleyen bir eğitim modelidir ve anadilinin korunmasını amaçlamaktadır. Bu modelde sınıf ortamında çocuğun anadilinin yanı sıra egemen kültürün dili de programda dengeli bir şekilde yer almaktadır. Anadili koruma modeli olarak adlandırılan bu eğitim modelinin hedefi ikidillilik ve ikidilli okuryazarlıktır. Bu eğitim modeli uygulandığı yerlerde toplumun çokkültürlü yapısını bir olgu olarak kabul ederek azınlık gruplarının egemen kültür içinde eritilmesini değil kendi kültürlerini korumasını amaçlar. Hedeflenen çocuğun ikinci dildeki kadar anadilinde de beceri kazanması ve her iki dilin (L1 ve L2) dengeli biçimde ve aynı düzeyde öğrenilmesini sağlamaktır. Bu modele yakın ya da benzer örneklere ABD, Kanada, İspanya, İsveç, Galler ve İskoçya'da rastlanmaktadır.

Türk azınlığın yararlandığı ikidilli eğitim Batı Trakya bölgesinde bulunan ve sayıları 200'ün üzerinde olan azınlık ilkokulunda¹⁹, Gümülcine ve İskeçe'de bulunan birer azınlık lisesi ve ortaokulu ile birer medresede uygulanmaktadır. Lozan Antlaşması'nın (yukarıda değinilen) 41. maddesi azınlık için sağlanan anadi-

¹⁸ N. Panagiotidis (1996) *To Meionotiko Ekpedeutiko Systema tes Helladas* (Yunanistan'ın Azınlık Eğitim Sistemi), M.Theofanes (1999) *He Politike tes Helladas kai Tourkias ya ten Thrake meta ten Entakse tous sto NATO* (Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya Girişlerinden Sonra Trakya'ya İlişkin Politikaları, Yayınlanmamış Doktora Tezi). Malkides 1968 Protokolünün Türkçeyi Azınlığın resmi dili olarak tanımakla fiilen var olan bir durumun resmiyete kavuştuğunu belirtmektedir.

¹⁹ İkidilli anaokulları henüz yoktur. Türklerin yaşadığı bölgelerde açılan ve eğitim dili Yunanca olan anaokulları ise pek rağbet görmemektedir.

linde eğitim hakkının uygulama alanını yer itibarıyla sınırlandırmamakla birlikte 694/77 sayılı yasanın 1. maddesinin 2. fıkrası Lozan'ın öngördüğü azınlığa sağlanan anadilinde eğitim hakkının sadece Batı Trakya ile sınırlı olduğunu vurgulamaktadır. Kanun koyucu nüfus değişimi antlaşması ile oluşan gerçeklerden hareketle Türklerin nüfus yoğunluğunu dikkate alarak ikidilli azınlık eğitiminin uygulama alanını yoruma yer bırakmayacak şekilde belirlemiştir. Bugün iç göç nedeniyle Selanik ve Atina'da önemli oranda azınlık mensubu yaşamaktadır. Bunlar söz konusu kentlerin belli bölgelerinde yaşamaktadırlar ve orada oransal olarak önemli bir yoğunluk oluşturmaktadırlar. Ancak onlar anadilinde eğitim hakkına dayanarak kendileri için ikidilli azınlık okulu açılmasını isteseler de bunun yerine getirilmesi adı geçen yasa nedeniyle olanaksızdır. Bu bölgelerde yaşayan azınlık mensuplarının çocukları Yunan devlet okullarına devam etmektedirler. Aynı şekilde Onikiadalarda yaşayan Türkler için de Lozan Antlaşması'nın eğitimle ilgili 41. maddesi işletilmemiştir. Burada da 41. maddenin uygulanması koşulları adalar, II. Dünya savaşının ardından Yunanistan'a bağlandığında mevcuttu. İstanköy (Kos) ve Rodos'ta kapatıldıkları 1971 yılına kadar oradaki Türklerin çocuklarının devam ettiği eğitim programında anadili dersleri olarak Türkçe ve Dindersi bulunan iki okul bulunmaktaydı (Tsitselikés, 1996 s.346 ve Tsitselikes-Baltsiotes, 2001 s.52).

Batı Trakya'da azınlık öğrencileri isterlerse azınlık ilkokulları, ortaokulları ve liselerine ya da Yunanca eğitim veren devlet okullarını gitme hakkına sahiptirler (Tsitselikes-Baltsiotes, 2001 s.55). Uygulamada azınlığın büyük bir çoğunluğu çocuklarını ikidilli azınlık ilkokullarına göndermektedir. Türkçe sadece bölgedeki ikidilli azınlık okullarında eğitim dili olarak kullanılır. Devlet ilköğretim okullarında dersler sadece Yunancadır ve öğrenim çağındaki Türk çocuklarının yarısından fazlasının devam ettiği bölgedeki devlet ortaokullarından beşinde ise 2006-2007 öğretim yılından itibaren pilot bir uygulama ile seçmeli Türkçe dersleri okutulacağı duyurulmasına rağmen uygulama sözü edilen öğretim yılında henüz başlamamıştır²⁰. Batı Trakya dışında bir bölgede bulunanlarsa oradaki

²⁰ Yunan Resmî Gazetesinin 867 numaralı sayısında yer alan kararnameye göre sözü edilen bu pilot uygulama Rodop ilinde 3 ve İskeçe ilindeki 2 devlet ortaokulunda başlayacaktır. Bu devlet ortaokullarında Türk öğrenciler Türkçeyi anadili olarak, bu okullardaki isteyen Yunanlı öğrencilerse yabancı dil olarak okuyacaklardır. Fakat Türkçe resmî dil Yunanca ve zorunlu yabancı dil İngilizcenin yanında ikinci yabancı dil olarak ve haftada sadece 2 saat olarak okutulacaktır. Bu karara bölgedeki milliyetçi Yunanlılar çok sert tepki göstermiştir. Türk azınlık da bu karara tepkilidir çünkü karar azınlık temsilcilerine danışılmadan alınmış ayrıca bu iki saatlik anadili dersinin işlevini yerine getirmekten uzak olduğu da ortadadır. Çünkü ikidilli azınlık ilkokullarını bitiren öğ-

devlet okullarına devam etmek zorundadırlar ve doğal o okullarda seçmeli ders olarak dahi Türkçe okutulmaz.

Azınlık ilkokullarında Türkçe programı yürüten öğretmen kadrosu dört tip öğretmenden oluşmaktadır.²¹ Birinci grubu Türkiye'deki öğretmen okullarından mezun olmuş öğretmenler oluşturmaktadır. İkinci tip öğretmenler formasyonsuz öğretmenler olup bunlar öğretmenlik eğitimi almamışlardır, medrese ya da lise mezunlardır. Üçüncü grubu ikili anlaşmalara dayanarak Türkiye'den gelen ve sayıları 10'nun altında olan Türk vatandaşı öğretmenler oluştururken son grubu da Selanik'te bulunan 2 yıllık eğitim veren Özel Pedagoji Akademisi mezunu öğretmenler oluşturmaktadır. İlk iki grubu oluşturan öğretmenlerin ilk atanma tarihleri 1960'lı yıllara uzandığı için çoğu yaş haddinden emekli olmak üzeredir ve aşamalı olarak azınlık okullarında Türkçe programının yürütmesi sorumluluğu tamamen Selanik Özel Pedagoji Akademisi mezunu öğretmenlere geçecektir. Türk toplumu içinde "Akademililer"²² olarak anılan bu öğretmenle-

rencilerden devlet ortaokullarına devam edenlerin adlarıyla bağlantıları kesilmektedir ve bu iki saatlik dersin bu kaybı karşılaması mümkün değildir.

²¹ 1995-96 öğretim yılında azınlık ilkokullarında görev yapan Yunanlı Hıristiyan ve Müslüman Türk öğretmenlerin dağılımı şöyledir (Panagiotides, 1996 s.67).

Yunanlı Öğr.	Batı Trakyalı Türk öğretmenler			Kontejan Öğr (Türk vatand.)	Toplam
	SÖPA Mezunları	Türk Öğr.Okulu Mezunları	Formasyonsuz Öğretmenler		
348	247	93	81	9	778

²² Selanik Özel Pedagoji Akademisi 31/10.10.1968 sayılı kararname ile 1969 yılında Selanik'te kurulmuştur ve kararnamede, kurumun amacının Yunan vatandaşı olan Müslüman öğretmenleri eğitmek olduğu belirtilmektedir. Bu Akademi mezunları azınlık okullarına Türkçe programda yer alan dersleri vermek üzere öğretmen olarak atanmaktadırlar. Akademiye eğitim üç yıldır ve bunun ilk yılı hazırlıktır. Akademiye daha ziyade, öğrenim süresi önceleri beş yıl olan ancak şuanda altı yıla çıkartılmış olan olan Gümölcine ve İskeçe'deki Şahin medreselerinden mezun öğrenciler alınmaktadır. Normal lise mezunu olanlar için eğitim iki yıldır. Akademiye öğrenciler sınavla alınır. Öğrenciler giriş sınavlarında Tarih, Matematik ve Yunanca Yazılı Anlatım derslerinden sınav girerler. Hazırlık sınıfında Yazılı Anlatım, Yunanistan Coğrafyası ve Tarih derslerinde yapılan yazılı sınavlarda başarılı olanlar Akademinin birinci sınıfına kayıt yaptırırlar. Hazırlık sınıfında okutulan dersler: Yunanca, Tarih, Psikoloji, Uygulamalı Aritmetik ve Geometri, Müzik, İş Teknik, Beden Eğitimi, Türkçe ve Yunanistan Coğrafyasıdır (Panagiotides, 1986 s.96). Yasal düzenleme Akademiye alınacak öğrencilerin seçiminde sadece nesnel ölçütlerin dikkate alındığı izlenimi uyandırır da uygulamada Akademiye öğrenci seçiminde ağırlıklı olarak Batı Trakya'nın balkan kolu olarak adlandırılan Rodop eteklerindeki köylerden olan öğrencilerin çoğunluğu oluşturduğu

rin mesleki yeterlilikleri konusunda çok ciddi eleştiriler yapılmaktadır. Fikir vermesi açısından sadece şu söylenebilir. Anadili yani Türkçe öğretmeni olarak atanan bu öğretmenlerin mezun oldukları eğitim kurumunda derslerin tamamına yakını Yunancadır ve Türkçe dersi haftada sadece 2 saat ile sınırlıdır. Bu onların sınıf ortamında eğitim dili olan Türkçede ne ölçüde yeterli olabilecekleri konusunda oldukça çarpıcı bir veri oluşturmaktadır.

Yunanca programı uygulayan Yunanlı öğretmenlerse dört yıllık eğitim fakültelelerinden mezun olmaktadır ve Yunancanın yabancı dil olarak öğretilmesi konusunda sadece 1997 yılından itibaren uygulanmaya başlayan “Müslüman Çocuklarının Eğitimi Programı” çerçevesinde seminerlere katılmaktadırlar (Moshonas, 2003 s.280)²³ . Dolayısıyla bu tarihten geriye doğru bakıldığında Yunancanın anadili olarak ya da yabancı dil olarak öğretimi ayrımına gidilmediği anlaşılır.

Azınlık okullarında hala 1957 tarihinde uygulanmaya başlayan eğitim programı yürürlüktedir. Bu süre içinde eğitim bilimleri alanında meydana gelen gelişmeler ve bilimsel birikimden yararlanılarak yeni bir programın oluşturulması yönünde 2006 -2007 öğretim yılı itibarıyla herhangi bir çalışma yoktur. Azınlık okullarında okuma yazma öğretimine her iki dilde aynı anda geçilmektedir. Bu

görülmektedir (Mercator Education 2003 s.22). 1109/72 sayılı Kararname ile her yıl Selanik Özel Pedagoji Akademisinde “Müslüman” öğretmenlere hızlandırılmış hizmet içi eğitim kursları düzenlenebileceği belirtilmektedir. Akademinin kendi bünyesinde öğrencilerin barınmaları için öğrenci yurdu bulunmaktadır ve öğrencilerin barınma masrafları Yunan Devleti tarafından karşılanmaktadır.

Akademik eğitim programına bakıldığında 1.sınıfta haftalık 32 saat ders yer almaktadır ve bunun sadece 3 saati Türkçe ve ikinci sınıfta haftalık 33 saat ders varken bunun sadece 3 saati Türkçedir. Diğer derslerin tamamının eğitim dili Yunancadır. Bu Yüksek Okul mezunları aldıkları bu sınırlı süreli Türkçe dersi ile azınlık ilkokullarında nasıl etkili bir anadili eğitimi vereceklerdir? Eğitim programında anadili öğretmenlerinin yetiştirilmeleri süreci ve yöntemi Türkçenin öğretiminin pek de önemsenmediği izlenimi yaratmaktadır. Bu öğretmenlerin sınıf ortamında Türkçenin öğretimi sırasında karşılaşacakları sorunları bu Akademiye aldıkları donanımla aşmalarını beklemek hayalcilik olur. Mercator Education 2003 “Yunanistan’da Türkçe Eğitimi” Raporunda bu öğretmen adaylarının akıcı bir Türkçeye sahip oldukları kabul edildiğinden derslerde, terminolojide ve metodolojide Türkçenin kullanılmadığını oysa gerçekte Akademi mezunlarının sık sık yetersiz Türkçe bilgisi nedeniyle suçlandıkları belirtilmektedir (Mercator Education 2003 s.22). Bu suçlamayı doğal olarak öğrenci velileri ve azınlık eğitimi konusunda duyarlı olan çevreler yapmaktadır. Yunanistan Eğitim Bakanlığı ve Dış İşleri Bakanlığı Akademinin dört yıllık bir fakülteye dönüştürüleceğini duyurmuştur ancak bu henüz (2006 itibarıyla) uygulamaya konmamıştır.

²³ Sözü edilen bu programda yer alan Moshonas’ın tespitine göre azınlık okullarında görev yapan Yunanlı öğretmenlerin sadece üçte biri bu seminerlere katılmıştır.

eşzamanlı öğretim haliyle öğrenciler için ciddi sorunlar doğurmaktadır. Programın Türkçe ve Yunanca ayağı birbirinden bağımsız olarak uygulanmaktadır. Oysa Kanada'da ikidilli eğitim uygulanan okullarda ikinci dile geçiş kademeli olarak yapılmaktadır (Baker, 2001).

Oldukça "eskimiş" olan bu programa göre başlangıçta derslerin Yunanca ve Türkçedeki dağılımı yarı yarıya iken zamanla Türkçe okutulan kimi derslerin (ör. Hayat Bilgisi) Yunanca okutulmaya başlamasıyla denge Yunanca lehine bozulmuştur. Yunanca okutulan dersler: Yunanca dil dersi, Tarih, Coğrafya, Çevre Bilgisi (önceleri Türkçe olan Hayat Bilgisinin yerine), Vatandaşlık Bilgisi, İngilizce (araç dil olarak Yunanca kullanılarak), Beden Eğitimi (Yunanlı öğretmen tarafından verilmektedir), Türkçe okutulan derslerse: Türkçe dil dersi, Din Bilgisi, Matematik, Tabiat Bilgisi, Teknik ve Müzik dersidir. Azınlık okulları, devlet okullarının izlediği tatil programına uyarlar, ek olarak dini bayramlarda ve kandillerde de tatil yaparlar. Bunun sonucunda azınlık okullarının yıllık eğitim süresi genel olarak öngörülen 170 iş gününden diğer okullara göre 15 gün dolayında daha azdır.

4. Azınlık Eğitiminin Yunan Eğitim Sistemi İçindeki Yeri ve Yasal Statüsü

Azınlık okullarının yasal statüsü kendine özgü (sui generis) bir nitelik taşımaktadır çünkü yasal düzenlemeler azınlık okullarını bazı durumlarda devlet okulları gibi algılamakta, kimi yasal düzenlemeler ise bu okulları özel okullar rejimine tabi tutmaktadır. Bunun sonucu olarak azınlık okullarının yasal statüsü hem özel okulların hem de devlet okullarının unsurlarını birleştirir. Azınlık okulları özel okullar statüsünde işlem görür ancak kesin devlet kontrolü altındadır. Azınlık okullarının bu karmaşık yasal statüsü Azınlık eğitimi alanında gözlenen sorunların nedenlerinden birini oluşturmaktadır. En ilginç olanı Lozan Antlaşmasının sağladığı hak anlamında gerçek bir özel azınlık okulu kurma hakkı şimdye kadar yürürlüğe girmemiştir (Mercator Education, 2003 s.15).

694/77 sayılı yasanın 1. maddesinin 1. fıkrasında atıfta bulunulan kanunlar uyarınca azınlık eğitiminin Lozan Antlaşmasına göre, devlet eliyle sağlandığı belirtilmektedir. Aynı yasanın 4. maddesi devletlerarası karşılıklılık ilkesi saklı kalmak koşuluyla bu okulların, kuruluş, işleyiş ve denetiminde Özel Eğitimi düzenleyen yasaların uygulandığı belirtilmektedir. 5369/78 sayılı Bakanlık Kararı da okullara kayıt, nakil, dersler, alınan mezuniyet dereceleri gibi konularda özel okullar rejiminin geçerli olduğunu belirtmektedir. Özel okulları çağrıştıran bir

başka düzenleme ise aynı Bakanlık Kararının 14. maddesinde belirtilen, azınlık okullarına devam eden öğrencilerin yıl bazında vermekle yükümlü oldukları eğitime katkı ücretleridir.

Azınlık okullarının idaresi ve özellikle taşınmaz mallarının yönetimi konusunda öğrenci velilerinden oluşan üç kişilik bir okul encümen heyeti yetkili sayılmıştır. Bu encümen heyetlerinin yetkileri yasal düzenlemelerle çok sınırlandırılmıştır bir ölçüde işlevsiz hale getirilmişlerdir denebilir. Azınlık ilkokullarına Türk müdür ve Yunanlı müdür yardımcısı atanmaktadır. Azınlık okullarının denetim işlevi Milli Eğitim Bakanına bırakılmıştır ve özel okullar için uygulanan hükümlerin geçerli olduğu belirtilmektedir (694/77 sayılı yasanın 3. maddesi gereği). Bakanlık adına Batı Trakya'daki Azınlık okullarının tümünün yönetim ve denetimini Gümülcine'de bulunan Azınlık Okulları Eşgüdüm Bürosu (Syntonistiko Grafeio 'Meionotikon Skholion) gerçekleştirmektedir. Azınlık okulları koordinatörünün Türkçe bilmesi koşulu aranmaktadır. Azınlık okullarına 483/1977 sayılı kararnamenin 10. maddesi uyarınca "Yunan kökenli" öğrencilerin kayıt yaptırması yasaktır. Azınlık mensupları çocuklarını ikidilli azınlık okullarına gönderme hakkına sahiptir. Bu bir haktır ve yükümlülük değildir bu nedenle Batı Trakya'da sınırlı sayıda olsa da ilkokuldan itibaren çocuklarını Yunan Devlet ilkokullarına gönderen Azınlık mensupları vardır.

5. İkidilli Azınlık Eğitime Dönük Yunanlı Araştırmacı ve Eğitimcilerin Yaklaşımı

Azınlık eğitimi konusunda yaşanan sorunlar uzun yıllar Yunanlı aydınların ilgi alanının dışında kalmıştır. Bu konu adeta bir tabu gibi algılanmış ve varolan haksız uygulamaları eleştiren, sorgulayan bilimsel çalışmalar yapılmamıştır. Yukarıda da sözü edildiği gibi Yunanistan'ın Türk azınlığa yönelik politikasında köklü bir değişime gitmesi için 1990 yılını beklemek gerekir. Bu tarih bir nevi milat sayılabilir. Bu politika değişikliği bizzat dönemin Başbakanı Mitsotakis tarafından duyurulmuş. İşte bu tarihten sonra azınlık eğitimi alanında Yunan literatüründe bir yayın patlaması yaşanmıştır. Azınlık eğitimi tüm değişkenleriyle ele alınmış, kitap ve makaleler birbirini izlemiştir. Ancak Yunanlı aydınların Türk azınlığın eğitim alanında yaşadığı sıkıntılar ve sorunları ele almak için devletin azınlık politikasının değişmesini beklemiş olmaları ve 90'lardan geriye doğru bu konuda araştırma yapmaktan kaçınarak sorunu görmezden gelmeleri aydın sorumluluğuyla bağdaşmadığını söylemek gerekir. Burada, azınlık eğitimi

konusunda Yunanlılarca yapılan kimi değerlendirmelere yer verilecek ve eğitim sorununun onların gözünde nasıl görüldüğünü anlamaya çalışacağız.

Azınlık eğitiminde mevcut olan durumdan ve var olduğu ileri sürülen verimsizlikten Baltsiotes (1997) *“Yunan İdaresi ve Batı Trakya’da Azınlık Eğitimi-Bir Eğitim Politikasının Nedenleri ve Çelişkileri”*, adlı makalesinde varolan durumdan Yunan Devletini sorumlu tutmaktadır. Ona göre:

“Uygulanan eğitim politikasının amacı azınlık eğitimini Türkiye'nin etki alanından kurtarmaktı ve bu politika bir plan çerçevesinde yürütüldü ve belli safhalardan geçti. Ancak devlet mevcut yasal rejimi köklü bir değişime uğratamadı. Merkezden alınan kimi kararlar ve uygulamaya sokulan tedbirler idarenin azınlık gruplarına dönük geliştirdiği politikaları kabul ettirmede zorlandığını gösterdi. Burada devletin azınlığa dönük eğitim politikasında uzun yıllar süren “stratejik” tercihi nüfusun kalan kesimine sağlanan eğitim olanaklarından azınlığı mahrum bırakmak şeklinde kendini göstermiştir. Merkezi otoritenin aldığı kararları uygulama ile yetkili kılınmış yerel bürokrasi ve özellikle de eğitim bürokrasisi merkezden gelen kararları bazen amacını aşacak şekilde uygulamıştır. Durum son yıllarda olumlu yönde değişmektedir...” . Baltsiotes (1997, s.337).

Kouzeles, (1997), *“Tanınamadan, Farklılığın Gözardı Edilmesine –Azınlık Eğitim Politikası Üzerine Düşünceler”* adlı makalesinde azınlık eğitimine ilişkin olarak mevcut durumun sadece olumsuz ve eğitme-me olarak nitelendirilebileceğini belirtmektedir. Çekişme ortamının zorunlu kıldığı, engeller oluşturma politikası yazara göre durumun düzeltilmesi yönünde her türlü çabanın başarısını temelde imkânsız kılmıştır. Türkçe ve Yunanca eğitim programının birbiri ile bağlantısının kesik olması, Yunanca programda eğitim biliminin aksi yöndeki verilerine rağmen anadilinin göz ardı edilmesi ve çevresel koşullar ile hedef (azınlık) nüfusun kendine özgü yapısının göz önünde bulundurulmaması, var olan durumun sebepleri olarak görülmektedir. Kouzeles, Yunan Devletini eğitimde Avrupa standartları için skandal boyutuna varan bir durumun tek sorumlusu olarak görmektedir. Ona göre bu durum eğitim konusu ile ilgilenen herkesin bildiği ve azınlık için eğitim stratejisi olan, ancak bilinen nedenlerden dolayı, kapalı kapılar ardında yıllarca dile getirilmeyen, eğitimle uzaktan yakından ilgisi olmayan *“yetkililerin”* söylediği *“ne kadar az bilirlerse o kadar iyidir”* cümlesi ile özetlenmektedir. Bu tutum öğretmenlerin eğitilmemesinden, okul öncesi eğitimin bulunmayışından, azınlığın orta dereceli eğitimin dışında bırakılmasına kadar uzanan diğer konularda da ağır basmıştır. Kouzeles Yunanistan'da azınlık

hakkında ve onun eğitimi konusunda herhangi birinin konuşabilmesi için “*erdem ve cesaret sahibi olması*” gerektiğini söylemektedir (Kouzeles, 1997, s.48).

Tressou (1997), “*Trakya’da Azınlık Eğitimi: Başarısızlığın Nedenleri*” adlı makalesinde azınlık öğrencilerinin büyük bir kısmının okul öncesi dönemde Yunanca ile hiçbir temaslarının olmadığını, kapalı toplum yapısı ile Rodop eteklerindeki köylerde yaşayan öğrenciler açısından orada hüküm süren çevresel ve sosyoekonomik koşulların onların günlük yaşamında Yunancaya yer bırakmadığını belirtmektedir. Yazar benzer nedenleri de sıraladıktan sonra azınlık mensuplarının çok sınırlı oranda ikinci kademe eğitimi tamamladıklarını ve çok sınırlı sayıda azınlık mensubunun idari görevler aldığını ve yörenin toplumsal, ekonomik ve siyasi süreçlerine katılanların sayıca çok sınırlı olduğunu belirttikten sonra bu olguların “*Müslümanlar*” konusunda eğitim sisteminin, kısmen başarısız olduğuna dair belirtiler teşkil ettiğini ifade etmektedir. Ona göre azınlık eğitimi, eğitimde fırsat eşitliğinin koşullarını yaratmada etkili olamamaktadır. Verilen eğitim, azınlık mensuplarını topluma katılımlarında, kamusal ve toplumsal nitelikli nimetlerden yararlanmada gerekli olan bilgi ve becerilerle donatmada başarısız kalmaktadır. Yazar eğitim sisteminin temel hedeflerinden birinde başarısız oluşunda başlıca neden olarak dilsel, toplumsal ve kültürel azınlıklar konusunda yetersiz eğitim politikasını görmektedir. Ona göre azınlık eğitimi konusunda sorumlu ve ciddi bir eğitim planlaması yoktur. Bu eğitim sisteminin özellikleri sıralandıktan sonra, azınlık okullarında görev yapan onun deyişi ile “*Hıristiyan*” öğretmenler, dilsel azınlıklar, ikidillilik ve kültürlerarası eğitim konularında yeterli donanımdan yoksundurlar (Tressou, 1997 s.51).

Frangoudake- Dragona –Androusou (1997) “*Kültürlerarası Eğitim ve Eğitimcilerin Hizmet İçi Eğitimi – Bir Deneyimin Aktarılması*” adlı, azınlık eğitim sistemine ilişkin değerlendirmelerinin de yer aldığı makalelerinde:

“Eğitimin durumu güçlük arz etmektedir. Çocuklar azınlık okullarında Yunanca öğrenmemektedirler.... Eğitim bugünkü yapısı itibarıyla azınlık çocuklarını yüksek oranlarda cahil bırakmaktadır. Çok sınırlı bir kesim bu süreçten sıyrılmayı başararak Türkiye’deki okullara ve Üniversitelere yönelmektedir. Kanaatimizce kültürlerarası okulların kurulması çözümsüz gibi görünen sorunlarla öncü bir çözüm ve mücadele aracı oluşturabilir...” Frangoudaké- Dragona –Androusou (1997, s.70 vd).

Görüldüğü gibi azınlık eğitiminin içinde bulunduğu açmaz Yunanlı eğitimciler ve araştırmacılar tarafından da kabul edilmektedir ve ortak görüş bu durumun izlenen eğitim politikasının bir sonucu olduğudur.

6. İkidilli Azınlık Eğitiminin Bugünkü Durumu Ve Devletin Azınlığa Yönelik Eğitim Politikasının Yansımaları

Bugün yani 2000'li yıllarda Batı Trakya'da ikidilli azınlık okullarının işlevini yerine getirmede zorlandığı hatta öğrencileri cahil bıraktığı ve dengeli ikidilli öğrenciler yetiştirmede başarısız olduğu yönündeki eleştiriler çok yüksek sesle dillendirilmektedir. Gerek eğitim bürokrasisi gerekse veliler sorunun kaynağı olarak ikidilli azınlık okullarını görmekteler. Konuya öncelikle eğitim politikasının belirleyicisi olan devlet açısından bakmak gerekir. Yukarıda görüşlerine yer verilen Yunanlı eğitimciler sorunun kaynağında bu politikanın yattığını söylemektedirler.

Yunanistan, azınlık eğitimi alanında son 10 yıl içinde öğrencilerin okul tercihleri üzerinde belirleyici bir rol oynayan ve çok ciddi sonuçlar doğuran bazı kararlar almış ve yasal düzenlemelere gitmiştir. Burada öncelikle "Müslüman Çocuklarının Eğitimi" adını taşıyan programdan söz etmek gerekir. Atina Üniversitesinin himayesinde ve bilimsel denetiminde yürütülen ve 1999 yılında başlayan ve bu gün (2006) azınlık ortaokullarına da uzanan bu program çerçevesinde Yunancanın azınlık öğrencileri için ikinci dil olduğu gerçeğinden hareket edilmiş ve yeni eğitim materyalleri hazırlanmıştır. Oysa bu kararın alındığı güne kadar azınlık öğrencileri Yunanca derslerde Yunanlı çocuklar için hazırlanan ders kitaplarını kullanıyorlardı. Bu çelişkinin farkına varılmış olması azınlık eğitimi için bir ilerleme sayılabilir. Bu program kapsamında Yunanlı öğretmenler Yunancanın yabancı dil olarak öğretimi konusunda hizmet içi eğitime tabi tutuluyorlar ancak katılımın yeterli olmadığı söylenmektedir.²⁴

Sözü edilen bu program azınlık okullarında Yunancada yaşanan verimsizliği ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır fakat Türkçe konusunda bir adım atılmıyor olması eleştirilmesi gereken bir ihmaldir. Türkçe okutulan dersler açısından belki de tek olumlu gelişme Türkiye'den ilkokullar için gönderilen yeni Türkçe ders kitaplarının 2000 -2001 öğretim yılından itibaren ve ortaokullarla liseler için gönderilmiş Türkçe ders kitaplarının da 2006 öğretim yılından itibaren da-

²⁴ "Müslüman Çocuklarının Eğitimi" adlı bu programın hedefleri ve felsefesi ile program içeriği hakkında bilgiler www.ecd.uoa.gr/museduc adlı web sitesinde yer almaktadır.

ğitilmiş olması ve 1956'lardan kalma kitap fotokopilerinin kullanımına son verilmiş olmasıdır. Fakat Türk öğretmenlerin Türkiye'den gelecek öğretim üyelerince verilecek hizmet içi eğitim seminerleri düzenlenmesi yönündeki talepleri cevapsız bırakılmıştır. Yunan Milli Eğitim bürokrasisi azınlık öğrencilerine Türkçe'deki yeterlilik düzeyini yükseltmeksizin ve anadilinden bağımsız olarak ikinci dili öğretebilecekleri yanlıgısı içindedirler. Oysa ikidilli eğitim uygulanan ülkelerde ikinci dildeki başarının anadildeki başarıyla orantılı olduğu araştırmalarca teyit edilmektedir (Cummins 2002).

Azınlık eğitiminde ikinci önemli gelişme 2345/1996 sayılı yasayla Yunan üniversitelerine girişte azınlık öğrencilerine sağlanan %0,5'lik kontenjan hakkıdır. Bu uygulamayla azınlık mensubu öğrenciler çok düşük puanlarla Yunanistan'da bir üniversiteye devam etme hakkı elde etmektedir. Her eğitim yılı için ayrılan kontenjan 300'ün üzerinde ve her yıl kayıt yaptıran azınlık öğrencilerinin sayısı 150 dolayında (Mavromates 2004 s.194)²⁵. Tahminlere göre şu anda Yunan üniversitelerinde 1300'ün üzerinde Türk genci okumaktadır. Bu pozitif ayrımcılık karşısında bölgede yaşayan Yunanlılar sert tepki gösterirken Türk azınlık içinden farklı tepkiler yükselmiştir. Uygulamanın uzun vadede Yunan orijinli azınlık aydınlarının yetişmesine yol açacağı düşünülebilir. Bu yasal düzenleme sonucunda daha önce yüksek öğrenimde tek adres olan Türkiye'deki üniversitelere giden öğrenci sayısında ciddi bir düşüş yaşanmaya başlamıştır. Fakat Yunan üniversitelerine çok kolay bir şekilde kayıt hakkı kazanan bu öğrencilerin ilköğretim ve ortaöğretimde oluşturdukları altyapı ve sahip oldukları donanım onların bu yüksek öğretim kurumlarını aynı kolaylıkla bitirmelerine imkân vermektedir. Resmi olarak yayınlanmış istatistikler olmasa da mezun olabilen öğrencilerin sayısının oldukça düşük olduğu tahmin edilmektedir.

Üniversiteyi Yunanistan'da okuma fırsatının doğmuş olması Yunancaya çok ciddi bir prestij kazandırmıştır ve bunun sonucunda "sorunlu" görülen ikidilli azınlık okulları yavaş yavaş tercih edilmemeye başlanmıştır. Önceleri ilkokulda Yunan devlet ilkokullarına hiç öğrenci gönderilmezken son dönemde velilerin daha anadili edinim süreci tamamlanmadan çocuklarını Türk azınlık okulları yerine Yunan devlet okullarına göndermeye başladıkları görülmektedir. Rakamlar bu yönelişin artacağını göstermektedir. 1991-92 öğretim yılında Batı Trakya bölgesinde Yunan devlet ilkokullarına giden azınlık öğrencilerinin sayısı 10 do-

²⁵ Örneğin 2006-2007 yılında bu kontenjan hakkından yararlanarak Yunanistan'da bir yüksek öğretim programını kazanan Türk azınlık mensubu öğrenci sayısı 160'tur (www.dide.xan.sch.gr).

layında iken (Tsitselikes 1996 s.347), 2000 yılı için devlet ilkokullarına giden Türk öğrenci sayısı 100, 2004 yılı içinse 450 olarak tahmin edilmektedir²⁶ (Mavromates 2004 s.76). Bu rakamlar ikidilli azınlık okullarının artan bir ivmeyle kan kaybetmeye devam edeceğini ve uzak olmayan bir gelecekte öğrencilerin gitmemesi nedeniyle bu okulların yavaş yavaş kapanmalarına ya da marjinalleşmelerine tanık olacağımızı göstermektedir.

İkidilli azınlık okullarında okuyan öğrencilerin dilsel yeterlilikleriyle ilgili olarak 2002-2003 öğretim yılında Gümölcine ve İskeçe'deki ikidilli Türk azınlık ortaokullarında 1. sınıfta okuyan öğrenciler arasından yaptığımız araştırma²⁷ öğrencilerin her iki dilde yaşlarıyla orantılı olmayan bir dilsel gelişim içinde olduklarını gösterdi. Araştırma sonuçları Yunan Milli Eğitim Bakanlığına da gönderilerek dikkatlerine sunuldu.

Batı Trakya'da ikidilli Türk azınlık okullarındaki eğitimi hem kurumsal olarak hem de günümüzdeki oldukça sorunlu durumu itibarıyla ele almaya çalıştık ve 80 yılı aşkın süre içinde nereden nereye geldiğini irdelemeye ve bu eğitimin geleceğini sorgulanmaya çalıştık. 2000 yılından sonraki süreçte dikkat çekici boyutlara ulaşan ve artan bir ivme ile devam edecek gibi görünen devlet okullarına yönelik altı çizilmesi gereken çok önemli bir olaydır. Bu yöneliş ikidilli azınlık eğitiminin geleceği konusunda çok ciddi endişeler doğurmaktadır. Arzu edilen Yunanistan'ın azınlık okullarını daha işlevsel ve etkili kılacak önlemleri alması ve özellikle okullardaki Türkçe eğitiminde gözlenen nitelik sorununa çözüm getirmesidir. Azınlık da onca eksiğine rağmen çocuklarda anadili bilinci kazandırmada çok önemli bir işlev gören ikidilli azınlık okullarını bu kadar kolay gözden çıkarmamalıdır.

KAYNAKLAR

- AARBAKKE, V., (2000) "The Muslim Minority of Greek Thrace" Ph. D Thesis University of Bergen Bergen ,University of Bergen Press, Norway.
- BATI TRAKYA TÜRK İLKOKULLARI MÜFREDAT PROGRAMI, (1963) Akın Gazetesi Yayını, Komotini (Gümölcine).
- BAKER, C. (2001), *Heisagogé stén Diglossia kai Diglossé Ekpedeúsé* (İkidilliliğe ve İkidilli Eğitime Giriş), (çev. Arhontoula Aleksandropoulou) Gutenberg Yayınları, Atina.

²⁷ Kelaga Achmet, İ. (2005) Yunanistan'da (Batı Trakya'da) ikidilli eğitim veren azınlık okullarında eğitim gören öğrencilerin okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerilerinin değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

- BALKAÇ, Z., (2002) "*Batı Trakya Türkleri*", **Türkler**, Cilt, 20, s., 470-488, Yeni Türkiye Yayınları , Ankara.
- BALTSİOTÉS, L., (1992) "*He Hekpedeusé tés Meionotétas tés Thrakés*" (Trakya'daki Azınlığın Eğitimi), **Periodiko Ekpedeutiké Koinotéta** içinde, sayı:15, s.18 vd.Atina.
- (1997) "*Helleniké Dioikesé kai Meionotiké Ekpedeusé sté Dytiké Thraké*" (Yunan Yönetimi ve Batı Trakya'da Azınlık Eğitimi), **To Meionotiko Fainomeno stén Ellada** (Yunanistan'da Azınlık Olgusu) içinde s.315-348, Kritike Yayını, Atina.
- BALTSİOTÉS, L.,-TSİTSELİKÉS K., (2001), **He Meionotiké Ekpedeusé tés Thrakés** (Trakya'daki Azınlık Eğitimi), Sakkoula Yayınları , Atina.
- BATI TRAKYA TÜRK ÖĞRETMENLER BİRLİĞİ VE BATI TRAKYA AZINLIĞI YÜKSEK TAHSİLLİLER DERNEĞİ, (2002) **Trakya'da Azınlık Eğitimi, 2002 Yılında Çözüm Arayışları İçin Yeni Bir Perspektif**, Bülten, Komotini (Gümülce).
- CUMMİNS, J.(1991), "*The politics of paranoia: Reflections on the bilingual education debate*", O. Garcia (ed.) **Bilingual Education: Focusschrift in Honor of Joshua A. Fishman**, Amsterdam/ Philadelphia : John Benjamins içinde 183-199.
- , (2002), **Tautotétes hypo Diapragmateusé, Ekpedeusé me Skopo tén Endinamosé se mia koinonia tés Eterotétas** (Kimlikler Müzakere Sürecinde, Farklılıklar Toplumunda Güçlendirme Amaçlı Eğitim) (çev. Souzana Argire), Gutenberg Yayınları, Atina.
- DÍAFOTAKES G., (1999) "*Peri Meionotéton kata to Diethnes Dikaio*" (Uluslararası Hukuka Göre Azınlıklara Dair), Atina Pandeyo Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atina.
- DİVANE, E., (1999), **Hellada kai Meionotétes** (Yunanistan ve Azınlıklar), Kastanioté Yayınları, Atina.
- EREN, H., (1997), **Batı Trakya Türkleri**, Rebel Basım, İstanbul.
- FRANGOUĐAKE, A.,-DRAGONA, TH.,-ANDROUSOU, A.,(1997) Diapolitismiké Hekpaideusé kai Epimorfosé ton Hekpaideutikon (Kültürlerarası Eğitim ve Eğitimcilerin Hizmetiçi Eğitimi), **Syghrona Themata** Dergisi, Nisan –Haziran sayısı içinde, s. 70-75, Atina .
- HALAÇOĞLU, Y., (1993) "*Batı Trakya Türkleri*", **Türk Kültürü**, XXXI/367-Kasım, s. 675-678.
- HALİL, İ., (1999) "*Batı Trakya'da Lozandan günümüze, Türkçe öğretimin tarihi gelişimi ve politikası*" **Balkan Ülkelerinde Türkçe Eğitimi ve Yayın Hayatı Bilgi Şöleni, Bildiriler**, içinde s.401-416 TDK Yayınları, Ankara.
- , (2003) "*Batı Trakya Türk Okullarında 1923' ten Günümüze Eğitim Öğretim*" **Batı Trakya Türk Birliği**, yayın organı, yıl 1, sayı I, Ankara, s. 3-12.
- HERAKLİDES, A., (1997) Meionotétes Heksoteriké Politiké kai Hellada (Azınlıklar Dış Politika ve Yunanistan) **To Meionotiko Fainomeno stén Hellada** (Yunanistan'da Azınlık Olgusu) içinde s.205-243, Kritike Yayını, Atina.
- HERAKLİDES, A.,(1997), *He Helleniké Meionotiké Politiké: He Anakhronistiké Stasé kai ta Aitia tés* (Yunan Azınlık Politikası: Çağdışı bir Tutum ve Nedenleri, **Syghrona Themata** Dergisi, Nisan –Haziran sayısı içinde, s.32-35, Atina.
- KANAKİDOU, E., (1996) *To Diglossó Analytikó Programma kai he Parallélé Didaskalia sta Mousoulmanika Skholia tés Dytikés Thrakés* (İkidilli Eğitim Programı ve Batı Trakya

ya'daki Müslüman Okullarında Birbirine Paralel Eğitim), **Syghroné Hekpedeusé** dergisi, sayı 89, s.47-54, Atina .

————— (1997) **He Hekpedeusé stén Mousoulmaniké Meionotéta tés Dytikés Thrakés** (Batı Trakya Müslüman Azınlığında Eğitim), Hellenika Grammata Yayını , Atina.

KOYZELES, G., (1997) "*Apo tén mé –Anagorisé stén Paragorisé tés Diaforas- Skepsis ya té Meionotiké Hekpaideutiké Politiké*" (Tanımamadan, Farklılığın Gözardı Edilmesine – Azınlık Eğitim Politikası Üzerine Düşünceler), **Syghrona Themata** dergisi, Nisan – Haziran sayısı içinde, s.45-48, Atina .

LİONARAKE –KHRİSTİDOU S.(1997), "*Meionotiké Hekpedeusé : Ta Stereotypa, ta Aftonoéta kai ta Paraleipomena*" (Azınlık Eğitimi: Stereotipler, Bilinenler, Sözü Edilmeyenler) **Syghrona Themata** dergisi, Nisan –Haziran sayısı içinde, s.76-78, Atina.

MALKİDES T., (1999) "He Politikés" tés Elladas kai Tourkias ya tén Thraké meta tén Hentakés tous sto NATO", (Türkiye'nin ve Yunanistan'ın NATO ya katılımlarından sonra Trakya'ya İlişkin Politikaları) Yayınlanmamış Doktora Tezi, Pandeio Üniversitesi , Atina.

MAVROMMATES, G., (2003) Paratereseis Pano stén Skholiki" Stadiodromia ton Thrakioton Mousoulmanon (Trakyalı Müslümanların Okul Kariyerleri Üzerine Gözlemler), **Hekpedeutikoi Miloun se Hekpedevtikous ya tés Hembiries tous- Hekpedeusé Glossikon Meionotiton** içinde, Paratérétés Yayını, Thessaloniki (Selanik).

MAVROMMATES, G., (2005) **Ta Paidia tes Kalkantzas** (Kalkanca Çocukları), Metaihmio Yayını, Atina

MERCATOR EDUCATION, **The Turkish Language in Education in Greece**, 2003 raporu

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI (MEB), (1969) **Protokol, Türk-Yunan Kültür Komisyonu Ankara –Atina Toplantıları**, Ankara.

MOSCHONAS, S. (2003) "*Glossike İdeologia ke Politike*" (Dilsel İdeoloji ve Siyaset), **Meletes gia ten Hellenike Glossa** dergisi, sayı 23, s.277-288, Atina.

ORAN, B., (1991), **Türk Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, Bilgi Yayınevi, Ankara.

PANAGİOTİDES, N., (1995) **Mousoulmaniké Moionotéta kai Hethniké Syneidésé** (Müslüman Azınlığı ve Ulusal Bilinç), Topiké Henosé Démon kai Koinotéton Evrou Yayını, Aleksandroupoli (Dedeğaç).

—————, (1996) **To Meionotiko Hekpedeutiko Systéma tés Helladas** (Yunanistan Azınlık Eğitim Sistemi), Gnome Yayını, Aleksandroupoli (Dedeğaç).

STATHİ, P.,-TRESSOU, E. (1991), "*He Tritovathmia Meionotiké Ekpedeusé*" (Azınlık Yüksek Öğretimi) **Syghrona Themata** dergisi, Nisan –Haziran sayısı, s.68-69, Atina .

TOYNDA FERGADE A., (1994), **Meionotetes sta Valkania** (Balkanlarda Azınlıklar), Parateretes yayını, Selanik.

TRESSOU, E. (1997) "*Mionotiké Hekpedeusé sté Traké : Ta Aitia tés Apotyhias*" (Trakya'da Azınlık Eğitimi: Başarısızlığın Nedenleri), **Syghrona Themata**, dergisi Nisan –Haziran sayısı, s.49-53, Atina.

TSİTSELİKES K., (1996) **To Diethnes kai Heuropaiko Kathestos Prostasias ton Glossikon Dikaimaton ton Meionotéton kai he Helliniké Hennomé Taksé**, (Azınlıkların

Düsel Haklarının Avrupa'da ve Uluslararası Düzeyde Korunması Rejimi ve Yunan Hukuk Düzeni) Sakkoulas Yayınları, Atina.

—————(1997), "*Ta Dikaiomata ton Meionotéton, Apo tén Nomiké Katokhyrosé stén Hefarmogé*", (Azınlık Hakları, Yasal Korumadan Uygulamaya), **Syghrona Themata**, dergisi Nisan –Haziran sayısı, s.26-31, Atina.

TSİSTELİKES, K.,-HRİSTOPOULOS, D., (1997) **To Meionotiko Fainomeno stén Hellada, mia Simvolé ton Koinonikon Hepistémon** (Yunanistan'da Azınlık Olgusu bir Toplum-bilim Katkısı), Kritike Yayınları, Atina.

TSİOUMES, K., (1994) "He Mousoulmaniké Meionotéta tés Dytikés Thrakés kai he Hellenoturkikes Sheseis (1923-1940)" (Batı Trakya Müslüman Azınlığı ve Türk-Yunan İlişkileri 1923-1940), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selanik Aristoteles Üniversitesi, Thessaloniki (Selanik).